ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і Мастацтва

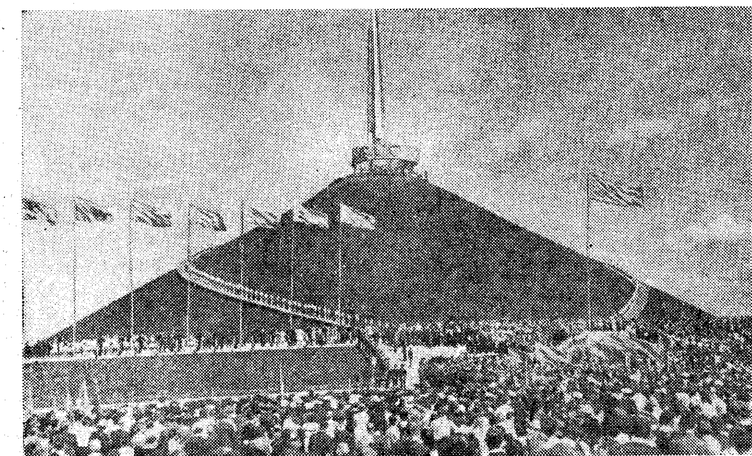
Год выдання 38-ы
№ 53 (2413)
8 ліпеня 1969 г. АЎТОРАК
Цана 4 кап.

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

ЯК ВЯЛІКАЕ ЎСЕНАРОДНАЕ СВЯТА АДЗНАЧАЕ САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ 25-Ю ГАДАВІНУ ВЫЗВАЛЕННЯ АД НЯМЕЦКА-ФАШЫСЦКІХ ЗАХОПНІКАЎ.

У ГЭТЫЯ ЎРАЧЫСТЫЯ ДНІ НАШЫ ПЕРШЫЯ СЛОВЫ ЛЮБВІ І ПАДЗЯКІ—ПАРТЫІ ЛЕНІНА, АРГАНІЗАТАРУ І НАТХНІЦЕЛЮ ВЕЛІЧНЫХ ПЕРАМОГ САВЕЦКАГА НАРОДА.

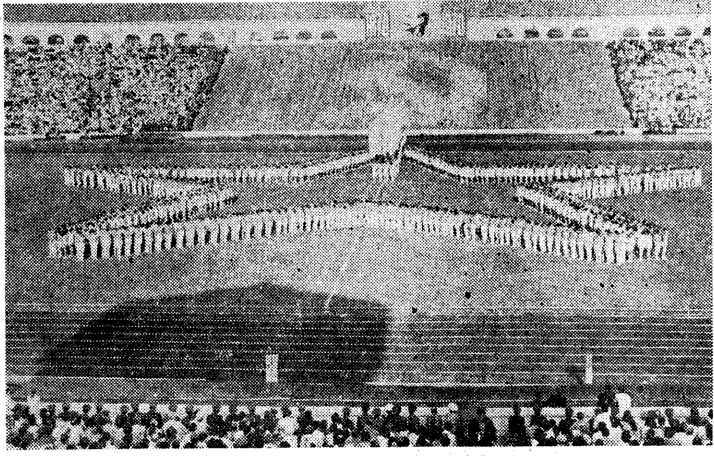
БЕЛАРУСЬ У ГЭТЫЯ ДНІ

Ля Кургана славы пад Мінскам.

Праз некалькі мінут на месцы спаленай фашыстамі вёскі Хатынь запалае Вечны агонь народнай памяці.

На зялёным полі мінскага стадыёна «Дынама».
Фота М. МІХАЙЛАВА, Ул. ЛУПЕЙКІ, П. НАВАТАРАВА. (БЕЛТА).

НАРОД—ЗМАГАР, НАРОД—БУДАЎНІК

УРАЧЫСТЫ СХОД У ПАЛАЦЫ СПОРТУ, ПРЫСВЕЧАНЫ 25-Й ГАДАВІНЕ ВЫЗВАЛЕННЯ БЕЛАРУСІ АД ФАШЫСЦКІХ АКУПАНТАЎ

У святочным убранні глядзельная зала Мінскага Палаца спорту. У глыбіні сцэны барэльеф У. І. Леніна. Злева — даты юбілею вызвалення рэспублікі, макеты ордэнаў, якімі ўзнагароджана Савецкая Беларусь за ратныя подзвігі і доблесную працу беларускага народа.

У прэзідыуме займаюць месцы таварышы П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, У. Е. Лабанок, І. М. Макараў, У. Ф. Міцкевіч, С. А. Пілатовіч, І. Я. Палякоў, С. О. Прытыцкі, А. А. Смірноў, Ф. А. Сурганаў, М. Н. Полазаў, Г. М. Жабіцкі, кіраўнік дэлегацыі Міністэрства абароны СССР генерал-палкоўнік А. С. Бурдзейны, былы начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання ў гады вайны і першы сакратар ЦК КП(б)Б П. К. Панамарэнка, праслаўленыя палкаводцы Савецкай Арміі і кіраўнікі партызанскага руху ў Беларусі, Героі Савецкага Саюза і Героі Сацыялістычнай Працы, вучоныя, дзеячы культуры.

Адкрываючы сход, П. М. Машэраў гаворыць:

— Дарагія таварышы! Сябры! Адносна нядаўна наша рэспубліка шырока і ўрачыста адзначала сваё вялікае і светлае свята — слаўнае 50-годдзе Беларускай ССР і Кампартыі Беларусі. Сёння зноў на зямлі беларускай праходзіць усенароднае святочнае ўрачыстасць.

Працоўныя рэспублікі з вялікім патрыятычным уздымам адзначаюць 25-годдзе вызвалення Савецкай Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Гэтай знамянальнай і хвалюючай падзеі прысвечаны і наш урачысты сход. Дазвольце лічыць яго адкрытым.

Гучаць Дзяржаўныя гімны Савецкага Саюза і Беларускай ССР.

Бурнымі апладысментамі сустракаюць прысутныя прапанову П. М. Машэрава абраць ганаровы прэзідыум сходу ў саставе Палітбюро Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Савецкага Саюза.

— Таварышы! Праходзяць гады і дзесяцігоддзі, — працягвае П. М. Машэраў, — маладзеюць старыя і растуць новыя гарады, змяняецца аблічча нашага цудоўнага краю, на змену ветэранам прыходзіць моладзь. Але не сціраецца ў памяці, не цьмянее ў сэрцах працоўных Беларусі бяспрыкладная эпапея Вялікай Айчыннай вайны. Пра подзвігі ратныя і працоўныя, пра доблесць на фронце і ў тыле натхнёна нагадваюць нам авеяныя славай пераможныя чырвоныя сцягі — гэтыя сімвалы мужнасці і самаадданасці савецкіх людзей, іх нязменнай вернасці сваёй вялікай Радзіме, сваім камуністычным ідэалам, сваёй роднай ленінскай партыі.

П. М. Машэраў просіць унесці ў залу сцягі Беларускай ССР, Мінскай вобласці і горада Мінска, баявыя сцягі воінскіх часцей, што прымалі ўдзел у вызваленні Беларусі, сцягі партызанскіх злучэнняў, брыгад і атрадаў.

Гучыць урачыстая музыка. Славутыя людзі рэспублікі, прадстаўнікі воінскіх часцей уносяць сцягі, усе ўстаюць. Сцяганосцы і іх асістэнты ўзнімаюцца на сцэну і ўстанаўліваюць сцягі.

— У дні цяжкіх выпрабаванняў і вялікіх урачыстасцей, — гаворыць далей П. М. Машэраў, — мы адчуваем локаць сяброў, з якімі разам ішлі і ідзём у адным страі. Усім нам прыносіць вялікую радасць, што ў гэтай зале сярод нас прысутнічаюць сябры Беларускай рэспублікі і яе сталіцы — горада Мінска.

Дазвольце ад імя Цэнтральнага Камітэта і ўрада рэспублікі, ад вашага імя, паважаныя таварышы, ад імя ўсяго беларускага народа сардэчна вітаць дэлегацыю Міністэрства абароны СССР на чале з Героем Савецкага Саюза, ганаровым грамадзянінам горада Мінска, генерал-палкоўнікам Аляксеем Сямёнавічам Бурдзейным, дэлегацыі воінскіх часцей і злучэнняў, удастоеных ганаровай назвы «Мінскія» і іншых гарадоў Беларусі.

У гэтую ўрачыстую гадзіну наш народ ад усёй душы вітае загартаваных у баях ветэранаў мінулых бітваў, якія прынеслі радасць вызвалення Савецкай Беларусі. Мы далучаем да прывітанняў народа свае гарачыя віншаванні са святам.

Далей П. М. Машэраў гаворыць пра гераізм і патрыятызм савецкага народа на франтах і ў тыле ворага. Ён вітае партызан і падпольшчыкаў Беларусі, арганізатараў партызанскага руху, слаўны рабочы клас і калгаснае сялянства, народную інтэлігенцыю, усіх працоўных, воінаў ЧБВА і віншуе іх са святам.

Бітва за Беларусь, працягвае прамоўца, як і наступныя баі з ворагам, з'явілася працягам бліскучых перамог савецкай зброі пад Масквой, Сталінградам, Ленінградам, Севастопалем, Адэсай. Стойкасць і мужнасць савецкіх воінаў, якія загартаваліся ў гэтых баях, палкаводчы талент нашых генералаў праявіліся ў беларускай наступальнай аперацыі з асаблівым бляскам. У выніку магутнага націску трох Беларускіх і Першага Прыбалтыйскага франтоў рэспубліка была імкліва вызвалена ад акупантаў. Гэтая цудоўная перамога наблізіла гадзіну канчатковага разгрому гітлераўскіх полчышчаў.

П. М. Машэраў расказвае пра гераічныя баі ў Беларусі ў пачатковы перыяд вайны. Першыя баі з усёй відавочнасцю паказалі, што менавіта на савецка-германскім фронце, зброяй і мужнасцю савецкіх людзей вырашыцца зыход другой сусветнай вайны. Далей прамоўца гаворыць пра бліскучыя аперацыі Савецкай Арміі, слаўнае палкаводчае майстэрства маршалаў і генералаў, стойкасць салдат, сяржантаў і афіцэраў. Менавіта наша армія, працягвае ён, аказалася адзіна здольнай выканаць вялікую вызваленчую місію, выратаваць цывілізацыю ад цёмных сіл фашызму.

У суровых ваенных выпрабаваннях, адзначае прамоўца, ва ўсёй велічы і сіле праявіліся магутныя палітычны, маральны і эканамічны патэнцыял савецкага грамадства, перавагі сацыялістычнага грамадскага і дзяржаўнага ладу.

П. М. Машэраў гаворыць пра ўсенароднае супраціўленне гітлераўскім захопнікам, магутны партызанскі рух на акупіраванай тэрыторыі. Душой і арганізатарам усенароднай барацьбы з фашызмам была наша родная Камуністычная партыя.

Далей прамоўца адзначае высокі патрыятызм, самаадданую працу савецкага народа, які здолеў залячыць раны вайны і дабіцца вялікіх поспехаў у эканамічным, навукова-тэхнічным і культурным развіцці.

П. М. Машэраў у заключэнне гаворыць пра вялікі працоўны і палітычны ўздым, выкліканы падрыхтоўкай да 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна. Невычэрпная народная ініцыятыва і энергія, талент і вопыт мільёнаў накіраваны на паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу, усямернае павышэнне прадукцыйнасці працы, лепшае выкарыстанне вытворчых магутнасцей, усіх нашых найбагацейшых рэзерваў.

Сваю прамову П. М. Машэраў заканчвае здравіцай у гонар Камуністычнай партыі — натхніцеля і арганізатара ўсіх нашых перамог.

Выступае кіраўнік дэлегацыі Міністэрства абароны СССР Герой Савецкага Саюза, генерал-палкоўнік А. С. Бурдзейны:

— Сёння беларускі народ, Савецкая Армія, увесь савецкі народ адзначаюць 25-ю гадавіну вызвалення рэспублікі ад фашысцкіх захопнікаў і разам з гэтым найвялікшую перамогу Савецкай Арміі над нямецкай арміяй.

Далей прамоўца расказвае пра беларускую наступальную аперацыю, пра гераічныя подзвігі савецкіх воінаў і партызан Беларусі.

— Шчаслівым і радасным жыццём жыве народ беларускага краю, авеянага рамантыкай гістарычных падзей, рэвалюцыйных бітваў, ратнай і працоўнай доблесцю, — сказаў удзельнік вызвалення Беларусі, кавалер ордэна Славы трох ступеняў, старшына запасу І. С. Шмея. — Паглядзіце на нашу сённяшнюю Беларусь. На яе зямлі выраслі заводы-гіганты. Пад нашым мірным небам красуюць калгасныя палі. Шырока раскінуліся новыя, прыгожыя гарады.

Выступае былы начальнік Цэнтральнага штаба партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання ў гады вайны і першы сакратар ЦК Кампартыі Беларусі П. К. Панамарэнка. Ён расказвае аб усенароднай партызанскай вайне на акупіраванай тэрыторыі. Ужо з першых дзён акупацыі Беларусі пад кіраўніцтвам партыйных арганізацый пачаў нараджацца моцны партызанскі рух. Народныя мсціўцы не давалі ворагу спакою ні днём, ні ўначы. Зямля гарэла пад нагамі фашыстаў.

Ад імя былых партызан і падпольшчыкаў выступіў Герой Савецкага Саюза У. А. Парахневіч. Ён гаварыў аб слаўных подзвігах беларускага народа, яго вялікім укладзе ў разгром акупантаў.

— Нас, партызан, — сказаў прамоўца, — не палохалі ніякія цяжкасці і нястачы. Народныя мсціўцы наносілі ўдары па ворагу днём і ноччу, у летнюю спёку і зімовую сцюжу. Партызаны часам без сну і адпачынку рабілі далёкія пераходы, а потым імкліва атакавалі варожыя гарнізоны і перамагалі. Што надавала нам сілу і энергію, што рабіла нас мужнымі і бясстрашнымі? Калі задумваешся над гэтым, дык зноў вяртаешся ў думках да роднай Камуністычнай партыі. Так, гэта яна выхавала і загартавала байцоў, гэта яе заклік узнімаў наш баявы дух, рабіў нас непахіснымі, упэўненымі ў перамозе над ворагам. Мы ішлі ў бой з воклічамі: «За Радзіму, за перамогу!».

Старшынствуючы С. О. Прытыцкі паведамляе, што на ўрачысты сход з прывітаннем-рапартам аб слаўных працоўных перамогах прыбылі прадстаўнікі гераічнага рабочага класа, калгаснага сялянства, слаўнай інтэлігенцыі рэспублікі. У залу пад гукі ўрачыстага маршу ўваходзяць шахцёры і нафтавікі, будаўнікі і чыгуначнікі, тэкстыльшчыкі і калгаснікі, прадстаўнікі інтэлігенцыі.

Выступае слесар-лякальшчык Мінскага ордэна Леніна трактарнага завода Я. І. Клімчанка.

— Сэрца кожнага жыхара нашай гераічнай працавітай рэспублікі, гаворыць ён, напаўняецца сёння вялікай радасцю, калі бачыш, колькі цудоўных перамен прынеслі апошнія дваццаць пяць гадоў на беларускую зямлю.

Справай гонару і сумлення, гаворыць ён, мы, рабочыя, лічым сёння датэрміновае выкананне пяцігодкі. Уся Беларусь стаіць на працоўнай вахце ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння У. І. Леніна.

Выступае даярка калгаса «Беларусь» Добрушскага раёна Н. І. Маёрава.

— Мы, працаўнікі калгаснага і саўгаснага сяла, — гаворыць яна, — разам з рабочым класам выказваем сёння словы самай шчырай падзякі за вызваленне Беларусі ад фашысцкай навалы нашай роднай Савецкай Арміі, вам, слаўныя воіны і партызаны.

Ваш гістарычны подзвіг, подзвіг усяго савецкага народа ў вайне з фашызмам даў нам свабоду, шчасце вырошчваць хлеб, гадаваць сваіх дзяцей, будаваць новае жыццё. За наша вызваленне вы ішлі на смяротную небяспеку, не шкадуючы ні крыві, ні жыцця.

Тав. Маёрава гаворыць аб вялікіх пераўтварэннях у беларускай вёсцы за пасляваенныя гады.

— Ад імя народнай інтэлігенцыі рэспублікі, — сказаў удзельнік вызвалення Мінска, член-карэспандэнт АН БССР, доктар філасофскіх навук, прафесар І. М. Лушчыцкі, — сардэчна віншую ўрачысты сход са слаўным святам вызвалення Беларускай ССР і яе сталіцы Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў!

Дваццаць пяць гадоў адышлі ў мінулае, але непагасная памяць зноў вяртае нас у ліпеньскія дні 1944 года. Мне выпала шчасце ў складзе 31-й арміі пад камандаваннем генерал-палкоўніка Глаголева ўдзельнічаць у вызваленні Мінска. Перад намі ўсталі руіны, зарослыя палыном і павітыя чорным дымам пажараў.

Тав. Лушчыцкі гаворыць аб гадах мірнай стваральнай працы, аб вялікай аднаўленчай рабоце ў рэспубліцы. Ён расказвае далей аб поспехах беларускай навукі.

С. О. Прытыцкі гаворыць здравіцу ў гонар гераічнага рабочага класа, калгаснага сялянства, народнай інтэлігенцыі Савецкай Беларусі. У зале бурныя апладысменты. Старшыня сходу абвяшчае, што ўдзельнікаў урачыстага сходу прыйшлі вітаць прадстаўнікі камсамольцаў і моладзі Мінска. У залу ўваходзяць юнакі і дзяўчаты. Ад імя камсамольцаў і моладзі рэспублікі яны заяўляюць, што не зганьбяць славы сваіх бацькоў і матак, старэйшых братоў і сясцёр, з гонарам панясуць эстафету іх баявых і працоўных подзвігаў.

Выступае камандуючы войскамі акругі, Герой Савецкага Саюза генерал-палкоўнік І. М. Трацціяк. Ад імя Ваеннага савета і асабовага саставу войск Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі ён горача віншуе ўдзельнікаў сходу і ўвесь беларускі народ з вялікім і радасным святам — 25-годдзем вызвалення Савецкай Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў!

Далей тав. Трацціяк гаворыць, што асабовы састаў Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, знаходзячыся на галоўным аператыўным напрамку супраць асноўнай ваеннай групоўкі імперыялістычных блокаў, робіць усё для таго, каб надзейна і трывала забяспечыць мір і бяспеку заходніх рубяжоў Савецкага Саюза.

Бурнымі апладысментамі сустракаюць удзельнікі сходу прапанову паслаць прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета і Савету Міністраў Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік. Слова для зачытання тэксту прадастаўляецца народнаму паэту БССР Максіму Танку.

Закрываючы ўрачысты сход, С. О. Прытыцкі гаворыць:

— Дарагія таварышы!

Усім, чаго дабіўся і чым ганарыцца беларускі народ, ён абавязан слаўнай Камуністычнай партыі Савецкага Саюза, савецкаму сацыялістычнаму ладу, непарушнай дружбе народаў нашай вялікай Радзімы.

Вось чаму ў гэтыя радасныя, урачыстыя дні сэрцы працоўных нашай рэспублікі напоўнены шчырай, глыбокай удзячнасцю нашай партыі, яе Цэнтральнаму Камітэту, Савецкаму ўраду, усім народам Савецкага Саюза за ўсё тое, што яны зрабілі для вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і яе росквіту ў пасляваенныя гады.

Урачысты сход прадстаўнікоў працоўных горада Мінска і абласцей рэспублікі з удзелам дэлегацый часцей Савецкай Арміі і ветэранаў вайны, прысвечаны 25-й гадавіне вызвалення Беларусі, аб'яўляецца закрытым.

Аркестр выконвае Гімны СССР і БССР.

У заключэнне адбыўся вялікі канцэрт.

БЕЛТА.

ПОДЗВІГ НЕ ЗГАСНЕ Ў ВЯКАХ

УРАЧЫСТАЕ АДКРЫЦЦЁ КУРГАНА СЛАВЫ

Сівыя курганы ў народных паданнях авеяны славай. Перадаючы з вуснаў у вусны сказ аб тым або іншым кургане, людзі стагоддзямі захоўваюць яго славу. Змяняюцца пакаленні, а слава кургана жыве вечна, жыве з народам.

...21-ы кіламетр Маскоўскай шашы. Тут воляй народнай узняўся ў вышыню рукатворны Курган славы, узведзены ў гонар Савецкай Арміі, якая вызваліла ў 1944 годзе Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Курган славы ўзведзен па праекце аўтарскага калектыву — народнага мастака БССР А. Бембеля, архітэктара А. Стаховіча і інжынера В. Лапцэвіча.

У суботу, 5 ліпеня, да Кургана славы накіраваліся чароды аўтамашын з прадстаўнікамі працоўных усіх раёнаў беларускай сталіцы, а таксама суседніх Мінскага, Барысаўскага, Смалявіцкага і іншых раёнаў і гарадоў рэспублікі.

На ўрачыстасці, прысвечаныя адкрыццю Кургана вечнай славы, прыбылі таварышы П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, У. Е. Лабанок, І. М. Макараў, У. Ф. Міцкевіч, С. А. Пілатовіч, І. Я. Палякоў, С. О. Прытыцкі, А. А. Смірноў, Ф. А. Сурганаў, М. Н. Полазаў, Г. М. Жабіцкі, намеснік Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР І. Ф. Клімаў, намеснікі Старшыні Савета Міністраў БССР А. І. Золаў, У. Г. Каменскі, Р. Я. Кісялёў, С. М. Кішкін, П. Л. Коханаў, камандуючы войскамі Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі генерал-палкоўнік І. М. Трацціяк, член Ваеннага савета — начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-палкоўнік У. А. Грэкаў, кіраўнік дэлегацыі Міністэрства абароны СССР генерал-палкоўнік А. С. Бурдзейны, былы начальнік штаба партызанскага руху пры Стаўцы Вярхоўнага Галоўнакамандавання, першы сакратар ЦК КП(б)Б П. К. Панамарэнка, члены дэлегацый, прыбыўшыя ў Мінск на святкаванне, шматлікія госці.

Рэпрадуктары разносяць над прасторамі мелодыю песні «Свяшчэнная вайна». Фанфарысты іграюць сігнал: «Слухайце ўсе!». Кароткім уступным словам мітынг, прысвечаны адкрыццю Кургана славы, адкрывае першы сакратар Мінскага абкома КПБ І. Я. Палякоў.

На мітынгу з прамовамі выступілі прадстаўнік дэлегацыі Міністэрства абароны СССР генерал-палкоўнік І. І. Люднікаў, былы сакратар Мінскага падпольнага абкома КП(б) Беларусі, Герой Савецкага Саюза Р. Н. Мачульскі, член Ваеннага савета — начальнік Палітупраўлення ЧБВА генерал-палкоўнік У. А. Грэкаў, ткачыха Мінскага камвольнага камбіната, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР Я. П. Шэўчык, Старшыня Савета Міністраў БССР Ц. Я. Кісялёў.

Тав. Ц. Я. Кісялёў аб'яўляе Курган славы адкрытым. Ён перарэзвае чырвоную стужачку. Выконваюцца Гімны Савецкага Саюза і Беларускай ССР. Грыміць артылерыйскі салют. Павольна спадае пакрывала з бронзавай пліты, на якой напісана:

«Курган славы ўзведзен у гонар Савецкай Арміі, якая ў 1944 годзе сакрушальным ударам Першага, Другога, Трэцяга Беларускіх і Першага Прыбалтыйскага франтоў пры актыўным удзеле партызан разграміла буйнейшую групоўку гітлераўскіх войск і поўнасцю вызваліла Беларусь ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

У ходзе беларускай наступальнай аперацыі савецкія войскі поўнасцю знішчылі 17 і разграмілі 50 варожых дывізій».

Зноў чуваць сігнал «Слухайце ўсе!» Перад Курганам славы ўрачыстым маршам праходзіць падраздзяленне войск ЧБВА.

Кіраўнікі партыі і ўрада рэспублікі, прадстаўнікі дэлегацый, якія прыбылі ў Мінск на святкаванне, ускладаюць да падножжа Кургана славы гірлянды кветак, а затым падымаюцца на вяршыню Кургана і аглядаюць увесь комплекс.

У час ускладання гірляндаў і кветак над Курганам славы з'яўляюцца два самалёты з дзяржаўнымі флагамі СССР і БССР.

Мінчане і госці, якія прыбылі на адкрыццё Кургана славы, падымаюцца на яго вяршыню.

Тысячы людзей з кветкамі накіроўваюцца да падножжа Кургана. Неўзабаве зялёная трава яго схілаў, аж да самай вяршыні, пакрываецца рознакаляровым дываном з жывых кветак. Беларускі народ выказвае сваю бязмежную падзяку тым, хто 25 гадоў назад прынёс яму свабоду і шчасце. Ён славіць родную Савецкую Армію — вернага абаронцу сацыялістычнай Айчыны, ушаноўвае памяць герояў, якія аддалі сваё жыццё за народнае шчасце.

Курган славы адкрыт!

БЕЛТА.

ХАТЫНЬ НІКОЛІ НЕ ПАЎТОРЫЦЦА

Хатынь. Арадур. Лідзіцэ... Гэтыя словы пякучым болем аддаюцца ў сэрцы кожнага чалавека. Да вайны яны былі ціхімі, мірнымі вёскамі. Адна на Лагойшчыне, у Беларусі, другая ў далёкай Францыі, трэцяя — на брацкай зямлі Чэхаславакіі.

Як здзіўляюча падобны іх сумны лёс! Гэтыя вёскі, працаўнікі зямлі, якія спрадвеку вырошчвалі хлеб, сталі ахвярай нямецкага фашызму. Гітлераўскія каты спалілі Арадур, Лідзіцэ, Хатынь. Разам з жанчынамі, старымі, дзецьмі.

Па рашэнні Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі Беларусі і ўрада рэспублікі на месцы Хатыні ўзведзен мемарыяльны комплекс. 5 ліпеня адбылося яго адкрыццё.

Урачыста-жалобная цырымонія пачалася ў Мінску. На плошчы Перамогі сабраліся прадстаўнікі працоўных усіх раёнаў сталіцы, партыйных, савецкіх і грамадскіх арганізацый рэспублікі, ветэраны Вялікай Айчыннай вайны.

З кароткай прамовай да прысутных звяртаецца першы намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР У. Е. Лабанок.

У. Е. Лабанок падыходзіць да Вечнага агню ля манумента перамогі, запальвае факел і падносіць яго да чашы, устаноўленай на бронетранспарцёры. Гучаць урачыста-жалобныя мелодыі. У бронетранспарцёры ля чашы з агнём становіцца ганаровая варта. Бронетранспарцёр у суправаджэнні ганаровага эскорту робіць круг па плошчы Перамогі і накіроўваецца ў Хатынь.

Сюды прыбылі дэлегацыі Мінска і сталічнай вобласці, раёнаў і гарадоў рэспублікі.

На трыбуну падымаюцца П. М. Машэраў, Ц. Я. Кісялёў, У. Е. Лабанок, І. М. Макараў, У. Ф. Міцкевіч, С. А. Пілатовіч, І. Я. Палякоў, С. О. Прытыцкі, А. А. Смірноў, Ф. А. Сурганаў, М. Н. Полазаў, Г. М. Жабіцкі, члены дэлегацый, якія прыбылі ў Мінск на святкаванне, шматлікія госці.

Урачыста-жалобны мітынг адкрывае старшыня выканкома Мінскага абласнога Савета дэпутатаў працоўных Д. В. Цябут.

Затым выступаюць былы жыхар Хатыні — цяпер афіцэр Савецкай Арміі А. П. Жалабковіч, Герой Савецкага Саюза, былы сакратар Лагойскага падпольнага райкома партыі І. М. Цімчук, сведка хатынскай трагедыі І. І. Камінскі, былая партызанка, заслужаная настаўніца БССР Н. І. Юрцэвіч, другі сакратар ЦК КП Беларусі Ф. А. Сурганаў.

Мітынг закончан. Працэсія з факелам Вечнага агню, запаленага ад пылаючай чашы на бронетранспарцёры, пад гукі ўрачыста-жалобнай музыкі накіроўваецца па галоўнай дарожцы ў мемарыяльны комплекс.

Ля помніка ахвярам Хатыні ўскладаюцца вянкі.

Пасля ўскладання вянкоў і кветак працэсія накіроўваецца да нішы, размешчанай у цэнтры пляцоўкі. Таварыш Ф. А. Сурганаў запальвае Вечны агонь. Мінутай маўчання ўдзельнікі цырымоніі ўшаноўваюць памяць загінуўшых. Чуваць гул званоў.

Затым вянкі ад ЦК КПБ, Савета Міністраў БССР, Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР, Мінскага абкома КПБ і аблвыканкома, ад дэлегацый, якія прыбылі ў Мінск на святкаванне, ад ЧБВА, ЦК ЛКСМБ, Белсаўпрофа, Мінскага гаркома КПБ і гарвыканкома, ад абласцей рэспублікі ўскладаюцца да «Сцяны памяці». Прадстаўнікі раёнаў і гарадоў сталічнай вобласці кладуць кветкі на пліты мемарыяльных могілак спаленых вёсак.

БЕЛТА.

УСЕНАРОДНАЯ ЎРАЧЫСТАСЦЬ

6 ліпеня на мінскім стадыёне «Дынама» сабраліся дзесяткі тысяч мінчан. На цэнтральнай трыбуне кіраўнікі партыі і ўрада рэспублікі, кіраўнікі дэлегацый, якія прыбылі на святкаванне 25-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, праслаўленыя палкаводцы Савецкай Арміі і партызанскага руху, Героі Савецкага Саюза і Героі Сацыялістычнай Працы, вучоныя, дзеячы культуры.

Урачысты мітынг адкрыў першы сакратар гаркома КПБ В. І. Шарапаў. Аркестр выконвае Дзяржаўныя гімны СССР і БССР.

Мінутай маўчання ўшаноўваецца памяць загінуўшых.

На мітынгу выступілі Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР С. О. Прытыцкі, кіраўнік дэлегацыі Міністэрства абароны СССР генерал-палкоўнік А. С. Бурдзейны.

Мінутная паўза — і тысячы мінчан, мільёны тэлегледачоў убачылі маляўнічае спартыўна-тэатралізаванае прадстаўленне.

Свята завяршылася выступленнем спартсменаў працоўных рэзерваў. На гэты раз выкананыя імі масавыя гімнастычныя практыкаванні выклікалі бурныя апладысменты. Завяршаючы паказ праграмы, спартсмены дружна абвясцілі:

— Камуністычнай партыі — слава, слава, слава!

Звыш дзвюх гадзін працягвалася спартыўна-тэатралізаванае прадстаўленне на стадыёне «Дынама». Каля 9 тысяч чалавек былі ўдзельнікамі яркага, маляўнічага відовішча, якім завяршылася радаснае свята беларускага народа — 25-годдзе вызвалення рэспублікі ад фашысцкіх захопнікаў.

БЕЛТА.

Б. КРЭПАК,

Ю. КАЗАКОЎ

ПОПЕЛ ХАТЫНІ ГРУКАЕ Ў СЭРЦА

22 САКАВІКА 1943 года. Той дзень аддалены ад нашых дзён дваццаццю шасцю гадамі балючай памяці...

Той дзень незагойнаю ранай трывожыць цяпер і будзе трывожыць заўсёды Беларусь-змагарку, Беларусь-партызанку, Беларусь — будаўніцу новага жыцця, да якога ішла яна праз такія выпрабаванні, што, здаецца, хапіла б на ўсе краіны Зямлі...

22 сакавіка 1943 года фашысцкія захопнікі спалілі беларускую вёску Хатынь. Звычайную вёску на Лагойшчыне — дваццаць шэсць двароў, сто сорак дзевяць жыхароў, з іх — семдзесят шэсць дзяцей...

Фашысты спалілі на Беларусі тысячы вёсак. А Хатынь — у ліку тых, што спалены разам з жыхарамі. Уцалелі толькі двое малых, якім ўдалося абысці карнікаў і знайсці прытулак у партызан, ды адзін дарослы жыхар Хатыні — Іосіф Іосіфавіч Камінскі — сведка, ад якога людзі ўведалі падрабязна аб гэтай балючай трагедыі нашай зямлі. Нелюдзі загналі ў калгасны свіран усіх жанчын, старых, дзяцей і падпалілі будыніну. Тых, хто хацеў вырвацца з полымя, стралялі...

Варвары дваццатага стагоддзя! Каты, якія жорсткасцю пераўзышлі сярэдневяковых інквізітараў! Можа, хто з тых катаў яшчэ туляецца недзе на Захадзе, хаваючыся ад справядлівай помсты.

Такія трагедыі, як хатынская, ніколі не павінны паўтарыцца, не павінны быць забытыя. І гэта залежыць ад нас.

Надзвычай складаная творчая задача — стварэнне помніка адной з цяжэйшых трагедый стагоддзя. Сапраўды вялікая і сапраўды высакародная адказнасць мастака і дойліда, якія бяруцца вырашыць такую задачу.

Няпроста расказаць пра мемарыяльны комплекс у Хатыні. Трэба, каб кожны сам пабыў тут, за пяцьдзесят кіламетраў на поўнач ад Мінска. Каб пабачыў, як плывуць аблокі над мясцінай, дзе адбылася трагедыя, як зацвітаюць увесну абпаленыя вайной хатынскія дрэвы, каб пачуў, як шапацяць яны лісцем улетку і бязлістымі галінамі ўзімку. Каб адчуў, як грукае ў сэрца попел Хатыні, калі трывожна звоняць званы помніка...

Многа мастакоў і архітэктараў выношвалі задумы хатынскага мемарыяла. Лепшая аказалася ў маладых архітэктараў Юрыя Градава, Валянціна Занковіча, Леаніда Левіна. У 1966 годзе праект, у распрацоўцы якога браў удзел народны мастак БССР скульптар Сяргей Селіханаў, быў завершаны. А ў 1967 годзе пачалося ажыццяўленне праекта (галоўны інжынер Васіль Макарэвіч).

Гаворачы пра хатынскі мемарыял, міжволі прыгадваеш шматлікія помнікі і манументы, мемарыяльныя ансамблі, якія распрацоўваюцца і ствараюцца ў Беларусі. Яны сведчаць пра новы этап ажыццяўлення выдатнага ленінскага плана манументальнай прапаганды. Характэрна, што ў агульны вобразны лад сучаснай манументальнай мемарыяльнай пластыкі шмат чаго новага ўносіць спалучэнне пластычнага і архітэктурнага вобразнага мыслення. Лепшыя праекты з'яўляюцца арганічным сінтэзам архітэктуры і скульптуры, сінтэзам, які мае на мэце не толькі фармальна арганізаванае мастацкае адзінства, але і пэўную сістэму мастакоўскага мыслення, адлюстроўвае высакароднейшыя ідэі часу. Прасторавыя і канструктыўныя якасці (інжынерны разлік, прапорцыі мас, іх становішча ў прасторы) цесна зліваюцца з пластыкай, з эмацыянальнай выразнасцю формы.

Вось якраз такое разуменне задач манументальнага мастацтва адкрывае манументальнаму ансамблю невычарпальныя магчымасці жыць у прасторы і — што самае істотнае — ствараць задуманае ідэйна-эмацыянальнае асяроддзе.

Па такім прынцыпе ствараліся Піскароўскія могілкі ў Ленінградзе, помнік ахвярам фашызму ў літоўскай вёсцы Пірчупіс, архітэктурна-скульптурны ансамбль на месцы гітлераўскага канцлагера Саласпілс пад Рыгай. Гэтым мемарыялам уласцівыя паступовае раскрыццё зместу, працяглае ўздзеянне архітэктурна-мастацкага твора на гледача. Тут умела размеркаваны ідэйна-мастацкія акцэнты, рацыянальна скарыстаны ў мастацкіх мэтах натуральны рэльеф, актыўна скарыстаны гістарычны матэрыял. Усё гэта ў той ці іншай меры ўласціва і хатынскаму комплексу, праект якога і ўвасабленне з'яўляюцца — мы смела можам сказаць пра гэта — важкім словам у архітэктуры мемарыялаў.

Да гэтага на Беларусі не было настолькі маштабных мемарыяльных комплексаў. У суседняй Літве была створана «Маці Пірчупіса» (аўтары — скульптар Іякубоніс і архітэктар Вітаўтас). Трагічны лёс вёскі Пірчупіс, у якой фашысты спалілі 119 сялян, нагадвае лёс Хатыні, лёс тысяч іншых спаленых акупантамі вёсак.

Нашы архітэктары, не супастаўляючы, не суадносячы свае пошукі са знойдзеным аўтарамі іншых помнікаў, адмовіўшыся таксама ад традыцыйных рашэнняў, паклалі ў аснову свайго твора ідэю-вобраз пакутніцы Хатыні. І не толькі яе адной — усіх беларускіх Хатыняў.

...Да цэнтра вялікага прасторавага ансамбля ад аўтастаянкі вядзе дарога, выкладзеная плітамі. А далей, за Хатынню — палі і лясы. На месцы хлява, у якім былі спалены жыхары, з чорнага лабрадарыту — двухскатны дах свірна з праломам. Праз такі вось пралом у даху некалі імкнуліся ўратавацца ахвяры варвараў — і тут жа паміралі, падкошаныя фашысцкімі кулямі...

Да месца трагедыі вядзе клінападобная дарога — белыя мармуровыя пліты. Гэтая дарога сімвалізуе апошні шлях ахвяр. Тут на невысокім плінце — вялікая скульптура: стары з мёртвым дзіцем на руках. Змучаны, быццам выйшаў з дантавага пекла, ён ідзе да месца пахавання. Скульптура — пераважна з вострых кутоў і ламаных ліній. У ёй — жалоба ўсяе Беларусі, горыч і заклік да помсты. Згустак суму і гневу, пакуты і непакорнасці жывога чалавечага духу, гнеўнага пратэсту і вялікай любові да жыцця!..

На месцы пахавання — вялізны вянец з белага мармуру — сімвал новага жыцця, народнай памяці і чысціні чалавечай. Прынцып максімальнай кантраснасці колераў (белага мармуру вянца і чорнага лабрадарыту) у гэтым цэнтры мемарыяла закліканы як мага больш эмацыянальна вырашаць філасофскую тэму жыцця і смерці.

Фон гэтага цэнтра — уся астатняя кампазіцыя помніка. На месцы кожнага спаленага дома — мемарыяльны элемент у выглядзе абгарэлага зруба, участак якога засыпаны дробным шлакам. Ад вуліцы, выкладзенай буйнымі чорнымі плітамі, да кожнага дома вядуць свабодна разгалінаваныя сцежкі. Даверліва расчынены весніцы перад папялішчамі. Дамоў няма — стаяць толькі ячэйкі-вянцы з бетону шэра-попельнага колеру. І людзей, якія тут жылі, таксама няма, — толькі на дошках у спецыяльных нішах комінаў іх імёны. А вянчаецца кожны комін званом, які сімвалізуе народны набат, трывогу, засцярогу нашчадкам.

Узровень размяшчэння вертыкалей са званамі то паніжаецца, то павышаецца ў залежнасці ад актыўнасці рэльефу, што, дарэчы, вызначае дынамічны і трывожны рытм кампазіцыі.

Калі паціху ідзеш па дарозе — апынаешся на ўсё новых пунктах агляду. Архітэктурныя рытмы быццам пераклікаюцца з гучаннем званоў. Гэта рытмы і гукі рэквіема, жалобнага і велічнага.

Спалучэнне архітэктурна-пластычных якасцей ансамбля з гукавым уздзеяннем на гледача — новае слова ў будаўніцтве мемарыяльных комплексаў не толькі ў Беларусі.

Хатынскі ансамбль заклікае да паглыбленага роздуму. Чалавек тут уваходзіць у храм народнай памяці. Ансамбль арганічна зліваецца з прыродай. Дрэвы, якія растуць з вянцоў, сталі часткаю помніка, сімвалам адроджанага жыцця зямлі беларускай.

Архітэктары прадугледзелі яшчэ адзін важны кампазіцыйны момант — музей, які з'явіцца філіялам Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. Адзін з варыянтаў праекта музея — двухпавярховая хата-зруб, жалезабетонны дах якой як бы сарваны ўраганам жорсткай вайны, знявечаны, абламаны, ляжыць побач. Гэты хвалюючы, дынамічны, неспакойны манументальны элемент ансамбля павінен выклікаць шырокія асацыяцыі.

І, нарэшце, кульмінацыя ансамбля, у якім няма паўз і спадаў, у якім усё асэнсавана, напружана і дакладна. Гэта — такі вялікі элемент агульнай кампазіцыі, як «Сцяна памяці» і мемарыяльныя «Клады вёсак»: 136 урнаў з назвамі спаленых фашыстамі беларускіх вёсак.

Ля кожнай урны — кветкі — памяць жывых. І ў цэнтры гэтых жалобных кладоў — вечны агонь...

Хатынскі мемарыял характарызуе той напрамак пошукаў у архітэктурна-пластычнай кампазіцыі, які звязаны з асваеннем новых тэктанічных асаблівасцей архітэктуры. Сапраўды, у форме вертыкалей-званоў можна бачыць пэўнае пераасэнсаванне традыцыйнага абеліска і стэлы; пры руху ўнутры прасторы комплексу ўзнікаюць усё новыя рытмічныя спалучэнні яго асобных аб'ёмаў, плоскасцей, форм. Сілуэт вертыкалей званіц надае трывожны характар усяму ансамблю...

Хатынь — адзін з лепшых мемарыялаў у нашай краіне. Ён заклікае ніколі не забываць тое, што было, каб не маглі паўтарыцца трагедыі, падобныя да хатынскай, каб чалавечыя душы і розум чалавечы памяталі, зрабілі ўсё дзеля міру на зямлі.

НА РЫШТАВАННЯХ

ПА СТАРОНКАХ МАСТАЦКАГА ЛЕТАПІСУ

ПРЫГАДАЙЦЕ вядомае палатно В. Волкава «Мінск. 3 ліпеня 1944 года». Звярніце ўвагу на адну фігуру — першага будаўніка пасляваеннага Мінска. Ён у правым баку карціны, за партызанам-падпольшчыкам і яго маці. Цывільны чалавек у блакітнай кашулі з рыдлёўкай у руцэ.

Так, сапраўды, дзень вызвалення Мінска быў і першым днём яго аднаўлення, дакладней — новага нараджэння.

Сёння, аглядаючыся на пройдзены за чвэрць стагоддзя шлях, на ўсё створанае нашымі рукамі ў родным горадзе, мы адчуваем законнае пачуццё гордасці. І азірнуцца на пройдзены шлях памагаюць нам творы выяўленчага мастацтва.

Вось, напрыклад, сціплая графіка А. Тычыны—«У разбураным горадзе». Здавалася б, звычайны матыў Мінска часоў вайны. Руіны. Абгарэлыя цагляныя шкілеты дамоў. Пагнутыя агнём бэлькі і рашоткі брамы. Асобныя ўцалелыя дамы, а над імі—патрэсканыя ад бамбёжак вежы сабора. Ды на дальнім плане недзе—фігуркі людзей, якія быццам губляюцца сярод усяго гэтага запусцення. Але не! Жыццё прабіваецца праз гэты тлум. Прарываецца воля да жыцця. Нараджаецца ўпэўненасць. Як магутная тэма, уладарна ўрываецца ў кампазіцыю надпіс на спаленай сцяне: «Мама, мы жывыя, шукай нас у бабулі. Жорык»...

На многіх палотнах беларускіх жывапісцаў і ў многіх графічных работах мы бачым Мінск у самыя розныя часы гэтай апошняй чвэрці стагоддзя. Бачым, як мастакі спяшаюцца занатаваць кантрасты разбуранага вайною і адноўленага, кантрасты старога, яшчэ даваеннага горада і новыя яго кварталы... Мабыць, няма таго этапу аднаўлення і будаўніцтва Мінска, які б не быў адлюстраваны нашымі жывапісцамі і графікамі.

Вось сціплы малюнак былога партызана С. Раманава—«Савецкая вуліца аднаўляецца». На першым плане—гнуты ад агню метал на руінах, яшчэ не да канца расчышчаных. А там, за гэтымі бэлькамі, горы ўскапанай экскаватарам зямлі—для падземнай гарадской гаспадаркі створаны катлаван, а за катлаванам—праз пустыры — імкне будучы праспект па новым ужо «рэчышчы». Бачым адзін з першых адноўленых у Мінску адміністрацыйных будынкаў і падмуркі, над якімі пачалі ўжо ўзводзіцца сцены якраз на месцы цяперашняга ГУМа.

Палатно М. Манасзона «Аднаўленне Мінска» нагадвае, як мінчане выходзілі расчышчаць руіны, разбіраць пасрослыя бур'янам рэшткі цаглянай кладкі. Буйным планам паказаны ў карціне ўдзельнікі аднаўлення горада—людзі розных прафесій і розных біяграфій: тут і дэмабілізаваны воін, і былы партызан, і студэнты, і служачыя.

Як жывое сведчанне тых незабыўных гадоў, калі Мінск быў ужо адноўлены і пачыналася «другая» яго чарга—фарміраванне архітэктурнага аблічча сённяшняй сталіцы рэспублікі,—карціна У. Стальмашонка «Маладыя будаўнікі Мінска». Мабыць, гэта ідзе брыгада—чацвёра дзяўчат-будаўніц і хлапец. У рабочым адзенні крочаць па праспекце ў абедзенны перапынак. А за імі відаць корпус цырка, які яны будуюць...

А прыгадайце «Новыя кварталы» М. Данцыга. Дзяўчына выйшла на балкон кватэры, якую яна будуе сваімі рукамі—перспектыва новых вуліц і гарадскі імклівы рух відаць ёй з балкона. Сапраўды, сонечныя кварталы!..

Будаўніцы ў карціне П. Гаўрыленкі «На рыштаваннях» углядаюцца ў мінскія нябёсы, дзе гудуць мірныя рэактыўныя самалёты. А адтуль, з таго высокага паверха, на якім яны вядуць кладку, відна перспектыва адроджанага Мінска—з абеліскам Перамогі, з праспектам, з купалам цырка, з зялёнай дрэў, маладых ліпавых прысад.

Сонца, радасць, мір—так можна вызначыць трактоўку тэмы мінскага будаўніцтва ў творчасці нашых мастакоў.

Бадай не знойдзеш такога мастака ў Беларусі, які не прысвяціў бы Мінску натхнёных твораў. Ці гэта кампазіцыя М. Манасзона «Раніца на трактарным», ці Я. Красоўскага «Мінскі трактарны. Выплаўка сталі», ці невялікія жывапісныя палотны «Новы Мінск» М. Данцыга і «На набярэжнай» Б. Няпомняшчага...

Шырока вядомыя акварэлі А. Волкава «Мінск і мінчане», замалёўкі фламасцерам М. Дучыца, графічныя работы В. Ткачука з падкрэслена «архітэктурнымі» вырашэннямі лістоў... Строгая, імклівая пластыка мінскіх рытмаў ажывае ў гэтых работах. А прыгадайце поўны руху ліст А. Кашкурэвіча «Перакрыжаванне», пяшчотныя пастэлі П. Дурчына, гравюры Ю. Тышкевіча і С. Геруса, акварэлі Л. Лейтмана, работы Л. Асецкага і В. Ягорава...

Ды хіба магчыма расказаць пра ўсе работы, у якіх наш малады Мінск у будні і ў святы, на рыштаваннях мірнай працы, у чароўнай ранішняй ці вячэрняй красе...

Мастацкі летапіс новага Мінска працягваецца.

Ул. БОЙКА.

БЕЛАРУСЬ У ГЭТЫЯ ДНІ

Магілёў. 25 гадоў таму назад тут кіпеў бой. Сёння ўдзельнікі вызвалення Магілёва сустрэліся на месцах былых бітваў.

Фота М. ЖАЛУДОВІЧА. (БЕЛТА).

Астрашыцкі Гарадок. Школьніца Шура Астапенка ўручае кветкі камандзіру 100-й гвардзейскай ордэна Леніна стралковай дывізіі, якая праславілася пры абароне Мінска ў гады вайны, генералу І. Русіянаву.

Фота Ул. ЛУПЕЙКІ. (БЕЛТА).

Брэст. Даўно дэмабілізаваўся з радоў Савецкай Арміі Мікаэль Манукян. Але не забыўся ён пра горад над Бугам, у якім служыў, не забыўся пра подзвіг герояў Брэсцкай цытадэлі. З армянскага базальту высечаны ім бюст камісара 84-га стралковага палка Самвела Матэвасяна, які падарыў ён Музею абароны Брэсцкай крэпасці.

Фота В. ГЕРМАНА. (БЕЛТА).

КІНО

КАДРЫ ПАНАРАМЫ „СУЧАСНАСЦЬ“

Вольга НЯЧАЙ

У МАКСІМА ТАНКА ёсць такія радкі: «Сучаснасць!.. Хто яе можа знаць лепш, як мы?.. Тыя, што прыйдуць, — ужо не застануць яе». Адлюстраваць сучаснасць — галоўны творчы клопат кінадакументалістаў. Асноўную прадукцыю аб'яднання «Летапіс» і складаюць фільмы пра нашых сучаснікаў. Цяпер беларускае дакументальнае кіно ў нечым нават апераджае мастацкую кінематаграфію, яно больш непасрэдна звязана з жыццём.

Майстры дакументальнага кіно ў лепшых карцінах імкнуцца вобразна асэнсаваць шлях, пройдзены рэспублікай, паказаць на экране нашых сучаснікаў, людзей з нялёгкім, але шчаслівым лёсам. Заслужана мелі добрыя водгукі ў прэсе «Штрыхі да партрэта» і «Генерал Пушча», у якіх аўтары імкнуцца асэнсаваць гісторыю нашага народа. (Аддаючы даніну прызнання гэтым палотнам, трэба сказаць, што і ў іх ёсць недахопы. Саладжавы фінал «Штрыхоў да партрэта» супярэчыць яго строгай стылістыцы. Не заўсёды вобразна манціруюць кадры проста-такі неацэннай хронікі аўтары «Генерала Пушчы»).

Праглядваючы фільмы аб'яднання «Летапіс» апошняга года, вастрэй адчуваеш парасткі новага ў паказе сучаснасці, праўды жыцця, прапушчанай праз сэрца мастака. Цешаць вока, нараджаюць музыку ў душы такія лірычныя эцюды, як «Вёска на вадзе», «На крузе», «Паляванне са старым сабакам». Гэта творы паэтычнага кірунку, у якіх, дарэчы, ёсць нядрэнныя папярэднікі — фільмы «Viva vita!» і «На старых сенажацях».

У фільме «Вёска на вадзе» (сцэнарый і рэжысура А. Кісялёва) — знаёмыя, родныя карціны, убачаныя добрым вокам, становяцца вобразам шчасця, вобразам Радзімы. Гэта і яблыня ў квецені, і сонечная палеская вёска ў дымцы за касагорам... У памяці застаецца скульптурна выразны твар старой жанчыны, сонечныя блікі ў яе вачах, працюткая белая хустачка на галаве. І мелодыя яе голасу, яе слоў, што, як песня, здаецца, нараджаецца ў сэрцы: «Ох, сынаньку... Прыйшлі перад Пакравамі параходы ізнізу... А партызаны пайшлі ў засаду, адбілі буксера... Як выехалі на людзей такія гітлераўцы праклятыя. Загналі ў хату, запалілі з сяней... Акошка выбілі, народ і давай уцякаць з дыму. Як він та пагглядзеў па дыму, што ўцякаюць —давай страляць: «Стой, партызан, бальшавік, стой!» Больш сарака чалавек спалілі-забілі... Засталося ўсяго яно чатыры хаты, і тыя на хутары...»

Жанчына быццам спявае старадаўнюю баладу. А твар яе — нібы сам па сабе твор мастацтва, аўтар якога, яго скульптар — жыццё. Мінае час, грымяць ваенныя буры, але нельга вырваць народ з родных мясцін, моцна трымаюцца за гэтую зямлю людзі.

Гледзячы на твар старой у фільме «Вёска на вадзе», я ўспомніла чыстыя ў сваёй унутранай прыгажосці твары жанчын у некаторых іншых нашых дакументальных фільмах: сонечнасць і дабрыню гераіні «Балады пра маці», святло яе вачэй, яе працавітыя рукі, ад якіх «бы святлее ў хаце», суровы, моцна вылеплены твар Вольгі Капацэвіч з «Арлінай крыніцы», чорныя сабаліныя бровы Надзеі Лісавец («Дарога без прывалу»).

Дзякуй за гэта нашым дакументалістам! І ўсё такі хочацца больш глыбокага раскрыцця характару, а не толькі адной лірычнай замілаванасці.

Твар чалавека на экране буйным планам — гэта ўжо драматургія. Гэта — як у партрэце сапраўднага мастака — і гісторыя характару, і яго мінулае, і цяперашняе, і будучае. Часам дакументалісты ўдала скарыстоўваюць на экране нават стылізаваны пад фотаздымак калектыўны сямейны партрэт. Гэта было зроблена, напрыклад, у спрэчным фільме «На старых сенажацях» рэжысёрам М. Хубавым і аператарам А. Забалоцкім. Сям'я — разважлівыя, мудрыя бацькі і зусім маладзенькія дзяўчаткі, што ледзь стрымліваюць усмешку, стаяць перад камерай. Мы доўга ўглядваемся ў іх твары, і яны гавораць нам аб працавітасці, пачуцці ўласнай годнасці гэтых людзей. Нам ужо цікавы іх лёс...

Але ці дастаткова гэтага? І так, і не так. Здаецца, і дастаткова, бо схоплена галоўнае. Замала, бо схоплена занадта абагулена — твары, за якімі хацелася б «прачытаць» душу...

І «Вёска на вадзе», і «На старых сенажацях», і «На крузе», і «Паляванне са старым сабакам» блізкія па стылістыцы. Усе яны паэтычна ўзнёслыя ў аператарскім вырашэнні. І разам з тым гэтыя творы як бы па-за часам. Аўтарская пазіцыя стваральнікаў гэтых карцін нагадвае мне пазіцыю спагадлівага, але рассеянага падарожніка, які ідзе некуды сваёй дарогай. Не ведае ён гэтых людзей, не жыве іх клопатамі. Сціснецца яго сэрца ад захаплення прыгажосцю сенакосных даляў, вёсак на вадзе, паводкаў, заходаў, усходаў, вячэрніх вогнішчаў, коней, што п'юць ваду, ці, спуджаныя, імкліва імчацца, раскінуўшы грывы па ветры. Мільгнуць на момант твары мясцовых людзей...

Аўтарскі погляд у такіх фільмах — погляд звонку, погляд чалавека, які любуецца маляўнічымі краявідамі. Героі фільма, па сутнасці, «упісваюцца» ў твор як частка, як дэталь пейзажу, а не як драматычны стрыжань тэмы. Сэнс фільма мог быць глыбейшы за простую канстатацыю факта, калі б пластычнасць зрокавага вырашэння, высокі клас аператарскай работы спалучыліся з вастрынёй **аўтарскай** думкі.

Мусіць, лепшы фільм гэтай стылістыкі — «На крузе» (сцэнарый Э. Карпачова, рэжысёр А. Кісялёў, аператар М. Дзямураў). Нездарма ён быў паказаны па Цэнтральным тэлебачанні. Па выразнасці дэталяў, па рытме ён амаль бездакорны. Здымкі ў гэтым фільме варты мастацкай карціны. Па думцы ж — фільм мімаволі хіліцца да апявання «чыстай» прыроды, да сузіральнасці і замілавання.

А чалавек? Ён недзе там, за кадрам, як нешта пабочнае. Не адчуваецца моц яго рук, прыгажосць яго працы. Так і хочацца сказаць: якія шчаслівыя былі б коні, калі б не перашкаджаў ім чалавек... Няўжо да гэтага імкнуліся аўтары?

Ад сузіральнасці — да аналізу, ад любавання — да пранікнення ў сутнасць падзей — такім хацелася б бачыць далейшы шлях «лірычнай плыні» ў беларускай кінадакументалістыцы. Бо ў аўтараў лепшых твораў гэтага кірунку ёсць і вастрыня погляду, і ўменне паэтычна бачыць свет.

Вялікую групу фільмаў, створаных за апошні час аб'яднаннем «Летапіс», складаюць нарысы-партрэты, карціны, у цэнтры якіх — расказ пра канкрэтнага чалавека. Мы знаёмімся на экране з людзьмі розных прафесій — кампазітарам («Партытура жыцця»), дырыжорам, доктарам, лётчыцай («Кароткае знаёмства»), мастаком («Сяргей Пятровіч»), спартсменам («9 мінут»), міліцыянерам («Парадак ёсць парадак»), лесніком («Лясны кардон»), калгаснікам («Мужнасць») і г. д. Ёсць і калектыўныя партрэты — вучні рамеснага вучылішча («Равеснікі»), будаўнікі-інжынеры («Я ганяюся за туманам»). Як бачым, ахоп розных людзей даволі вялікі. Усё толькі ў тым — **як** яны паказаны, **як** раскрыта іх псіхалогія, іх унутраная сутнасць.

Спынюся на некаторых прыватных пытаннях. Часта ў нарысах-партрэтах выкарыстаны сінхронны запіс голасу героя, расказ чалавека пра самога сябе.

Голас героя — яго тэмбр, адценні, яго эмацыянальныя пералівы (вядома, калі расказ ідзе ад сэрца, а не па паперцы) — дае многа інфармацыі аб героі, эмацыянальна зараджае гледача. Застаюцца ў памяці напеўныя інтанацыі гераінь «Балады пра маці» і «Дарогі без прывалу». Глыбока ўзрушвае нашу душу расказ старога з фільма «Хатынь, 5 км», які я нядаўна бачыла. Мне здаецца, што я не памылюся, калі скажу, — абліты крывавымі слязьмі расказ чалавека, уцалелага ў спаленай Хатыні, расказ, які раскрывае апаленую душу, не забудзецца.

На жаль, такіх вострых, вобразных, трапных расказаў у фільмах мала. Часцей героі ў эпічным тоне пераказваюць факты сваёй біяграфіі, якія самі па сабе цікавыя, але не хвалююць эмацыянальнай непасрэднасцю.

Паказальны, на маю думку, у гэтым плане фільм «Партытура жыцця», зняты па сцэнарыі І. Нісневіча рэжысёрам П. Аліфярэнкам і аператарам В. Еркіным. Гэты фільм, прысвечаны беларускаму кампазітару Я. Цікоцкаму, — прыклад таго, як мала можна сказаць, гаворачы многа. Хаця ў карціне гучыць голас самога Яўгена Карлавіча, мяне, як гледача, не пакідае адчуванне інсцэніраванасці думак і пачуццяў. Аўтары пабудавалі фільм па прынцыпе інфармацыйнасці без раскрыцця душы кампазітара, душы яго музыкі. Пратакольна-інфармацыйна пералічана, дзе жыў Цікоцкі, з кім сустракаўся ў розныя часы...

Куды больш карысная, мне здаецца, аказалася спроба вывесці на экран, адкрыта пасадзіць перад камерай субяседніка героя — журналіста ці кінематографіста, цікавага, вопытнага, у гутарцы з якім, не таячыся, раскрываецца чалавек. Такая спроба дала ўдалыя вынікі ў карцінах «Пакараны смерцю ў 41-м» і «79-я вясна» рэжысёра В. Чацверыкова, у якіх з героямі гутарыў адзін з аўтараў сцэнарыяў журналіст В. Марозаў.

Вядома, такая прысутнасць аднаго са стваральнікаў карціны на экране — не абавязковая, яна можа даць плён толькі пры актыўнай аўтарскай зацікаўленасці, удзеле ў дзеянні.

Інсцэніраванасць думак, пачуццяў — галоўная бяда многіх фільмаў пра сучаснікаў. Часам (як, напрыклад, у карціне «Равеснікі» — сцэнарыст С. Сплашноў, рэжысёр Ул. Віннікаў) глядач адчувае, што за словамі і паводзінамі былі і вывучаны чужы тэкст, і трэнаж, і шматлікія рэпетыцыйныя «тракты». Жывыя людзі выглядаюць на экране статыстамі...

Яшчэ горш, калі за героя **ад першай асобы** гаворыць дыктар. Тое, што дапушчальна ў мастацкім фільме, у дакументальным кіно ненатуральна і фальшыва. Гэта адна з форм інсцэніровак — найбольш вытанчаных і найбольш варожых праўдзе ў кінадакументалістыцы.

Уявіце сабе — на экране чалавек, які глядзіць на вас, нешта робіць, а за яго ад першай асобы гаворыць нехта іншы. Гэта недарэчна!

Але чаму яно магчыма ў дакументальным фільме «Зямное прыцягненне» (сцэнарыст М. Вінаграў, рэжысёр Ул. Дашук)? Гаворачы дыктарскімі словамі ад першай асобы, ад імя калгаснага інжынера Ліпніцкага, аўтары ўхіляюцца ад **сваёй ацэнкі** героя, ад неабходнасці сказаць больш, чым мы, гледачы, самі можам убачыць. А гэта вельмі патрэбна, бо часам трапнае, вострае слова, абагульненне, аўтарская ацэнка, аналіз дапамаглі б нам глыбей пазнаць чалавека.

Аўтарскае «я» не меней патрэбна дакументальнаму фільму, чым «я» героя.

Самы цікавы для мяне асабіста спосаб паказу чалавека на экране — раскрыццё чалавека ў працы. Ён можа быць настолькі захоплены работай, што не заўважыць камеры. Можа быць «прывучаны» да яе ці зняты «схаванай камерай». Галоўнае — вынік, уменне аўтараў рэпартажна схапіць непаўторнасць імгнення. На жаль, пакуль гэта яшчэ рэдкія імгненні сапраўднай кінадакументалістыкі. Мне ўспамінаюцца дырыжор Каламійцава і доктар Залатарова (фільм «Кароткае знаёмства» — сцэнарыст А. Аркадзьеў, рэжысёры Р. Сцяпанава і А. Хар'якоў), мастак Сяргей Пятровіч (у аднайменным фільме сцэнарыстаў Ю. Марухіна і І. Заяц, рэжысёра Ю. Марухіна), спартсмен А. Мядзведзь з фільма «9 мінут» (сцэнарыст А. Майскі, рэжысёр В. Сукманаў)...

Асабліва выразны, драматургічна напружаны фільм «9 мінут». Дынаміка барацьбы, сабранасць героя падкрэслены ўдалай аператарскай работай. Адданасць. Праца. Моц, энергія, сіла. Усё гэта адчуваецца ў вобразе беларускага спартсмена. Вялікай вынаходлівасці патрабуе ўменне паказаць на экране душу чалавека, не звыклага да ўвагі кінакамеры.

У гэтым сэнсе былі, вядома, свае цяжкасці ў аўтараў фільма «Лясны кардон» (рэжысёр Р. Дзодзіева). Сам сюжэт фільма вызначае яго інтанацыю. Прырода побач з чалавекам тут — другі герой фільма, праз адносіны да якой нам павінен раскрыцца і галоўны герой карціны. Калі б прырода была ўбачана ў фільме яго ўлюбёнымі вачыма, мы б зразумелі душу лесніка, сэнс яго працы. Замест гэтага мы ўбачылі невыразныя, агульныя планы лесу і лесніка, што ходзіць па сцяжынках, увесь час адчуваючы аб'ектыў кінаапарата.

Гэтыя сцэны нагадваюць мне інсцэніраваныя сцэны працы ў полі калгаснага інжынера («Зямное прыцягненне»). У той час, як дыктар гаворыць узнёслыя фразы, у кадры — «група трактарыстаў гутарыць з Ліпніцкім...», «па полі ідзе Ліпніцкі...», «Ліпніцкі падыходзіць да сеялкі і разам з трактарыстамі аглядае яе...» і г. д. Няма ніводнага кадра, дзе б жыццё было падгледжана, не інсцэніравана, не рэгулявана.

Аднак нельга зусім адмаўляць такі фільм, як «Зямное прыцягненне». У працілегласць ілюстрацыйнасці «Лясного кардону» ў ім ёсць імкненне падняць вострую праблему. Такіх праблемных фільмаў, на жаль, выходзіць на нашай студыі вельмі і вельмі мала, і не ўсе яны ўдалыя. Я адношу да такіх твораў, акрамя «Зямнога прыцягнення», фільмы «Плюс мінус мільён», «Трынаццаць маршрут», «SOS». Мне здаецца, за праблемнымі фільмамі — будучыня, бо аўтары іх, заняўшы актыўную грамадзянскую пазіцыю, не толькі расказваюць біяграфіі канкрэтных людзей, а імкнуцца глыбей пранікнуць у сутнасць жыццёвых канфліктаў. Гэта задача больш цяжкая, і калі не ўсім удаецца рашыць яе, мне ўсё ж хочацца ўхваліць тых аўтараў, што за яе бяруцца (былі такія спробы ў нас і раней — успомнім, напрыклад, «Гродзенскі кашалёк» і «Шчырую размову»)... Вельмі жыццёвую надзённую праблему — адліў маладых спецыялістаў з вёскі ў горад — закрануў рэжысёр Ул. Дашук у «Зямным прыцягненні». Але ж таксама хацелася б, каб у фільме мы пачулі не толькі былых выпускнікоў інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі, але і дырэктара інстытута, і старшыню калгаса. Тады б праблема была пастаўлена вастрэй.

У сваіх нататках я выказваю думкі, якія не заўсёды супадаюць з ацэнкамі, выказанымі аднойчы ці тых ва творах іншымі крытыкамі і рэцэнзентамі. Са мной можна спрачацца. Як і любая творчая спрэчка, абмеркаванне зробленага дакументалістамі будзе ім на карысць.

Зараз ідзе фарміраванне сцэнарнага партфеля аб'яднання «Летапіс» на наступны год. Вядома, наколькі залежыць кінематографічны ўраджай ад літаратурных пасеваў. «І не ўсе кадры фільма «Сучаснасць», паспяваю агучваць», — вобразна пісаў М. Танк. Хацелася б, каб творчая заклапочанасць болей адчувалася ў нашых кіналетапісцаў, каб лепшыя нашы дакументальныя карціны сапраўды складалі кадры самай патрэбнай нам кінапанарамы — «Сучаснасць».

МУЗЕЙ БАЯВОЙ САДРУЖНАСЦІ

Летась у пасёлку Леніна Горацкага раёна, дзе 13 кастрычніка 1943 года ўпершыню ўступіла ў бой з фашыстамі дывізія імя Тадэвуша Касцюшкі, з якой потым вырасла Войска Польскае, адкрыўся музей савецка-польскай баявой садружнасці. За гэты час музей наведала больш як 150 тысяч чалавек.

Людзі едуць сюды пакланіцца зямлі, на якой поплеч змагаліся польскія і савецкія салдаты. У кнізе водгукаў ёсць хвалюючыя запісы экскурсантаў з Горак, Магілёва, Оршы, Віцебска, Мінска, Львова, Харкава, Смаленска, Масквы, гасцей з ГДР, Чэхаславакіі, Польшчы.

Вось запіс, які нядаўна пакінулі супрацоўнікі польскай кінастудыі «Чалуўка»: «Мы ўдзячны будаўнікам музея ў Леніна — сімвала братэрства зброі і дружбы. Карыстаемся выпадкам выказаць удзячнасць дырэкцыі музея за дапамогу, аказаную ў час здымак дакументальнага фільма «Людзі першай арміі».

Вядомасць музея расце, гусцее паток экскурсантаў. Праз пасёлак Леніна пралеглі маршруты турысцкіх паходаў беларускіх піянераў і камсамольцаў.

М. НОЖНІКАЎ,
тэхнік-канструктар Магілёўскага аблміжкалгаспраекта, нештатны экскурсавод Магілёўскага экскурсійнага бюро.

Ігар МАЦЯШОЎ

ДЫК ШТО Ж ЗДАРЫЛАСЯ ЛЯ КРУГЛЯНСКАГА МОСТА?

АБ НОВАЙ АПОВЕСЦІ ВАСІЛЯ БЫКАВА

НОВАЯ АПОВЕСЦЬ Васіля Быкава «Круглянскі мост» мае так званую кальцавую кампазіцыю. Яна пачынаецца і заканчваецца адной і той жа карцінай: васемнаццацігадовы партызан Сцёпка Тоўкач, які страляў з аўтамата ў старшага аператыўна-падрыўной групы Брытвіна, сядзіць пад арыштам у бульбяной яме, чакаючы прыезду камісара, які павінен ва ўсім разабрацца. «Не можа таго быць, каб не зразумеў. Хай едзе камісар» — такія заключныя словы аповесці, у якіх не толькі Сцёпкавы думкі, але і поўнае аўтарскае спачуванне герою, упэўненасць пісьменніка, што і невядомы камісар, і перш за ўсё, зразумела, сам чытач, «разбяруцца» ў тым, што здарылася, іменна так, як хочацца аўтару.

У думках ідучы за аўтарскім апісаннем двух злашчасных сутак з партызанскага Сцёпкавага жыцця, мы разам са Сцёпкам радуемся, калі Маслакоў прапануе яму ўдзельнічаць у сапраўднай баявой справе — знішчэнні драўлянага моста праз рэчку каля мястэчка Кругляны, і разам са Сцёпкам перажываем разлад у групе, і гібель Маслакова, і прадузята ўслухоўваемся ў дзіўныя разважанні былога камандзіра роты Брытвіна, і нас насцярожваюць яго паводзіны, якія не заўсёды адразу растлумачыш, і болем пранізвае нас смерць пятнаццацігадовага Міці, сына паліцая, смерць нечаканая і дарэмная. І калі ўспомніць, як цяжка было Сцёпку ў дашчэнту стаптаных ботах цягнуць па ярах і балотах цяжкую каністру з бензінам, як у самае сэрца ўдарыла яго гібель Маслакова і Міці, якім шкурніцкім здалося яму ўсё, што гаварылі і рабілі на яго вачах Брытвін і Даніла Шпак, калі дадаць да гэтага і страшэнную стому, і голад, і прастудныя скулы, што мучылі Сцёпку, і выпітыя паўшклянкі самагону, дык з пункту гледжання псіхалагічнай верагоднасці Сцёпкава злачынства здасца не такім ужо нечаканым. Камісар, які павінен аб'яднаць у сваёй асобе і абвінаваўцу і абаронцу, несумненна, знойдзе ў Сцёпкавай «справе» акалічнасці, якія змякчаюць яго віну.

Аднак юрыдычны бок пытання гэтак жа мала звязаны з ідэяй твора, як і яго асноўны сюжэт— знішчэнне Круглянскага моста. І дыверсія на мосце, і юрыдычны казус, які завяршыў яе, існуюць у аповесці не як жыццёвыя з'явы, што дапамагаюць раскрыць характары герояў, якія патрабуюць свайго асэнсавання і вытлумачэння, а як прычына для выказвання пэўнай маральна-этычнай канцэпцыі. Канцэпцыя гэта, калі ўзяць яе ў «чыстым», так сказаць, выглядзе, па-за сувяззю са складанай рэальнасцю канкрэтных абставін, такая ж простая і прывабная, як біблейскае «не забі». Яна патрабуе, каб і на вайне чалавек жыў сумленна, не адступаўся ад прынцыпаў, не хаваўся за чужую спіну, не рабіў подласцей, не шкурнічаў, не рызыкаваў чужымі жыццямі дзеля захавання ўласнага. Зразумела, пярэчыць супраць такой маральнай праграмы было б у вышэйшай ступені недарэчна. Аднак самі маральныя прынцыпы — гэта абагульненне вопыту, вывад з вопыту. Калі ж іх спрабуюць паставіць **над** вопытам, абсалютызаваць, пабудаваць з іх сцяну, якая нібыта здольна беспамылкова аддзяліць дабро ад зла, праўду ад няпраўды, яны трацяць свой гуманістычны сэнс, ператвараюцца ў догму, веданне якой бескарысна, а спробы практычнага прымянення шкодныя.

Іменна так адбылося ў аповесці Васіля Быкава.

Пакуль Даніла Шпак есць крадком боб, бачачы, як адварочваецца, глытаючы галодную сліну, Сцёпка, пакуль той жа Даніла ідзе з канём Рослікам у начную цемру, каб выканаць загад Брытвіна дастаць узрыўчатку, мы ўжо можам разважаць аб складанасці сялянскага характару, рэалістычна адлюстраванай пісьменнікам. Але складанасць або супярэчлівасць характару таго ці іншага персанажа не мае зусім ніякага значэння, паколькі ў аповесці Быкава кожнаму загадзя падрыхтавана яго трывалае месца па той ці другі бок дэмаркацыйнай — паміж «злом» і «дабром» — сцяны. Даніла і Брытвін — там, Сцёпка і Маслакоў — тут. Прыхільнікі строга дазіраваных суадносін «станоўчага» і «адмоўнага» могуць быць спакойныя: «станоўчага» ў аповесці В. Быкава невымерна больш. Апрача Маслакова і Сцёпкі, унутрана супрацьстаяць Брытвіну і «харошыя, залатыя людзі», у якіх Маслакову з таварышамі аднойчы давялося адпачываць, і камбрыг Прэабражэнскі, і інспектар райана Ляховіч, і Міця. Мост, які належала знішчыць, быў знішчаны. І ворагаў пры гэтым загінула многа. І ў камісара героі і аўтар вераць безумоўна, як у вышэйшую справядлівасць. Але радавацца ўсяму гэтаму неяк не хочацца.

І вось чаму.

«Знаеш ты, разумнік, што такое вайна? — гаворыць Сцёпку Брытвін. — Спрэс рызыка. Рызыка людзьмі. Хто больш рызыкуе, той і пабяждае. А хто ў розныя там прынцыпы гуляе, той вунь дзе!» — і пры гэтым Брытвін паказаў на паляну, дзе віднелася свежая магіла Маслакова.

Паводле Брытвіна, вайна—справа беспрынцыпная.

Паводле Маслакова, вайна — справа сумлення.

Камбрыг Прэабражэнскі, які аддаў сябе ў рукі ворагаў, каб выратаваць жыццё дзіцяці; педагог Ляховіч, які не знайшоў у сабе сіл расстраляць здрадніка, таму што той у гэты час гуляў з двухгадовым сынком, але адмовіўся хітрасцю выратавацца ад шыбеніцы; падлетак Міця, які кінуўся на мост выручаць падстрэленага Росліка, хоць ведаў, што праз некалькі імгненняў начынены ўзрыўчаткай бітон узарвецца; Маслакоў, які не задумваючыся рызыкуе сабой для выканання задання, — усе яны, з пункту гледжання Сцёпкі, які, па ўсім відаць, падзяляе і аўтар, дзейнічаюць адзіна правільна, згодна свайму сумленню і прынцыпам высокай чалавечнасці, тады, як з пункту гледжання Брытвіна, іх паводзіны — суцэльнае глупства.

Але паспрабуем стаць над ацэнкамі і разважаннямі Брытвіна, часткова супярэчлівымі, часткова сапраўды шкурнымі. Паспрабуем пра таго ж Брытвіна вынесці меркаванне не з яго слоў, а з учынкаў. І тады выявяцца дзіўныя, на першы погляд, супярэчнасці. Брытвін гаворыць, што вайна — суцэльная рызыка людзьмі, што перамагае той, хто больш рызыкуе, але сам папярэджвае Маслакова ад неразумнай рызыкі, ад неабдуманых і паспешлівых дзеянняў. Наогул учынкі Брытвіна, у адрозненне ад учынкаў усіх персанажаў, якія яму супрацьстаяць, вылучаюцца прадуманасцю, уменнем прадбачыць вынікі.

Між іншым, дыялектыка супярэчлівага жывога характару і тут не ў сілах пераадолець аўтарскую канцэпцыю — безагаворачнае супрацьпастаўленне розуму, крытычнай здольнасці чалавека стыхійнаму і неўсвядомленаму пачуццю сумлення. Калі камбрыг Прэабражэнскі падымаецца з бульбоўніку, дзе хавалася жменька партызан, і ідзе здавацца фашыстам, ён дзейнічае так таму, што не можа бачыць, як з-за пакінутай ім у хаце гімнасцёркі ворагі расстрэльваюць дзяцей. Але думка аб тым, што, выдаючы сябе, ён тым самым выдае сваіх баявых таварышаў, — такая думка ў галаву яму не прыйшла. Не прыйшла ў галаву яму і іншая думка, якую Брытвін пазней сфармуляваў як пытанне, зададзенае Маслакову: «А калі б яны і яго ўзялі, і сям'ю не адпусцілі? Тады як?»

Брытвін праяўляе кемлівасць у малым (як лепш нарэзаць дзёрну для салдацкай магілы, як зручней і лягчэй несці каністру) і ў вялікім (імгненна скеміўшы, што для паспяховага ўзрыву моста лепш за ўсё выкарыстаць Міцю, які штодзень правозіць праз мост бітоны з малаком і якога ахова ведае). Загады Брытвіна разумныя і абгрунтаваныя, і ў аповесці іменна ён, Брытвін, з'яўляецца сілай, якая супрацьстаіць хаосу і выпадковасцям.

Бо што ж атрымліваецца: добры чалавек у Быкава ўвесь ва ўладзе сляпога выпадку, і ў сілу гэтага ён, па сутнасці, асуджаны, ён—ахвяра абставін, ахвяра сваіх пачуццяў. «Харошыя, залатыя людзі» выпадкова забылі схаваць камбрыгаўскую гімнасцёрку, і ворагі выпадкова яе знайшлі, а партызаны выпадкова здолелі схавацца, і толькі выпадкова немцы іх не выявілі, калі ўстаў і пайшоў здавацца камбрыг, і выпадкова потым не былі расстраляны з камбрыгам тыя, хто мыў яму гімнасцёрку і даваў прытулак. І ў гісторыі на мосце — той жа сумны ланцуг выпадковасцей: выпадковая смерць Маслакова, выпадковыя перашкоды ў выкананні добра задуманага і, здавалася, старанна распрацаванага брытвінскага плана: непрадбачаная затрымка павозкі перад мостам. Сцёпкава чарга з аўтамата, спалох Росліка, што ледзь не сарвалі ўсёй аперацыі. І толькі трапны снайперскі стрэл Брытвіна, які спыніў павозку з мінай якраз пасярэдзіне моста, паклаў канец пагібельным выпадковасцям.

Гэты стрэл — галоўны абвінавачы пункт у Сцёпкавым самасудзе над Брытвіным. «Падлюга!.. Падлюга ты! Паняў?» — не стрымліваючы сябе, кідае Сцёпка ў твар камандзіру. Ён прама ўскладае на Брытвіна адказнасць за Міцькаву гібель на мосце. І мы гатовы разам са Сцёпкам падзяліць яго гнеў, яго нянавісць, яго пагарду да Брытвіна. Таму што ў кожнай дробязі — у словах, жэстах Брытвіна, у тым, як думае ён пра вайну, пра людзей, як размаўляе са Сцёпкам, з Данілам, з Міцем, — праяўляюцца яго цынізм, яго амаральнасць. Гэта нейкая бяздушная частка жорсткага і бесчалавечнага механізму вайны.

Аднак у гэтым асабліва ярка адбілася супярэчнасць паміж праўдай жыцця і прадузятасцю аўтарскай задумы. Бо калі меркаваць пра Брытвіна не па тых эмоцыях, якія старанна выклікае і падтрымлівае ў нас аўтар, а па рэальным змесце яго дзеянняў, дык непазбежна ўзнікае пытанне: а ў чым уласна, віна гэтага чалавека? Хіба не ён устанавіў, што Міця даедзе да сярэдзіны моста, скіне бочку з узрыўчаткай і паспее ад'ехаць на бяспечную адлегласць, пакуль яна ўзарвецца? І хіба хтосьці персанальна вінаваты, што падзеі сталі развівацца інакш, што Міцю затрымалі перад мостам? Калі б Брытвін не страляў у Росліка, конь усё роўна загінуў бы, таму што бітоны былі прывязаны да калёс і скінуць міну не было каму. Але тады выбух адбыўся б ужо па той бок моста, ахвяра каня была б дарэмнай. Выходзіць, Брытвін зрабіў адзіна правільна. Ён зрабіў правільна, застаўшыся з Данілам на ўскрайку лесу і адпусціўшы Міцю аднаго, таму што яго ведалі паліцаі і толькі так можна было разлічваць на поспех аперацыі. Ён зрабіў правільна, імгненна прыняўшы рашэнне падстрэліць Росліка. Іншага шляху выканаць заданне не было.

Але чаму ж так? Чаму на вайне, калі верыць аповесці, бессэнсоўна і ахвярна гінуць харошыя, сумленныя, смелыя людзі, а перамагаюць Брытвіны? Чаму розум, цвярозы разлік, практычная мэтазгоднасць і абдуманасць дзеянняў — прэрэгатыва людзей, якія амаральна і безадказна распараджаюцца чужымі жыццямі? Ці не таму, што рэчаіснасць тых дзён, вайна, існуе ў аповесці В. Быкава сама па сабе, а маральная ідэя, якую сцвярджае пісьменнік учынкамі і лёсам сваіх герояў і згодна якой **любая** дзейснасць, **любы** практыцызм ёсць **абсалютнае зло,** тады як дабро нязменна звязана з пасіўнасцю і сузіральнасцю, — сама па сабе? Як быццам у герояў аповесці, партызан, якія ваююць з фашыстамі, толькі асабістыя маральныя прынцыпы і мэта іх толькі ў адным: выратаваць сваё цела або выратаваць душу. І няма быццам бы ў іх — у Сцёпкі і Брытвіна, Маслакова і Міці, Прэабражэнскага і Ляховіча, Данілы і ўсіх астатніх — агульнай і сапраўды вялікай мэты: перамагчы ворага, выратаваць ад гібелі і ганьбы родную зямлю. Пра гэту мэту аўтар, здаецца, прымусіў забыць сваіх герояў так моцна, што яны і на самай справе не толькі не гавораць аб ёй, але і не думаюць. А гэта ўжо няпраўда.

Нельга судзіць Брытвіна або Сцёпку ў святле абстрактнай маральнай ісціны. Суд можа быць толькі адзін — з пункту гледжання таго ўкладу, які ўнёс кожны ў справу перамогі над фашызмам, з пункту гледжання **рэальнай барацьбы за дабро з рэальным злом** гітлераўскага нашэсця, з пункту гледжання той вялікай гуманістычнай ідэі, неабходнасць сцверджання якой рабіла для савецкіх людзей мінулую вайну свяшчэннай і ў вышэйшым сэнсе справядлівай. Але пісьменнік, які ўжо не аднойчы заявіў сябе смелым і цвярозым даследчыкам жыцця, на гэты раз такога суда пазбег. Да жывога матэрыялу рэчаіснасці ён прыклаў мёртвую этычную схему, звязаўшы іх для вернасці абручом кальцавой кампазіцыі. Але адзінства не атрымалася і не магло атрымацца, а адбылася дэфармацыя жыццёвага матэрыялу ва ўгоду ілжывай, фальшывай ідэі.

«Хай едзе камісар!» — смела прыспешвае аўтар аповесці. Але нават зварот да такога высокага аўтарытэту наўрад ці зможа перакрэсліць адчуванне надуманасці канфлікту.

«Литературная газета» ад 2 ліпеня 1969 г.

Васіль Быкаў. «Круглянскі мост». Аповесць. Пераклаў з беларускай аўтар. Часопіс «Новый мир», № 3, 1969.

СКАЗ ПРА ПОДЗВІГ НАРОДНЫ

«Партызанская тачанка».

ПРА эпапею Беларусі-партызанкі створаны песні, паэмы, п'есы, дакументальныя кнігі, жывапісныя палотны, скульптуры, творы графікі. І гучыць у гэтай эпапеі не толькі голас мастакоў-прафесіяналаў, але і народных умельцаў.

Вось перад вамі работы з дрэва. З матэрыялу, які даў мастакам лес. Той самы лес, які быў надзейным сябрам партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны. Той самы лес, які сёння адорвае нас сваімі скарбамі.

Дрэва ў беларускіх умельцаў, можна сказаць, матэрыял спрадвечны. І ўмельства разьбы па дрэве на Беларусі спрадвечнае. Мабыць таму так пераканаўча перадалі ў шматлікіх сваіх творах беларускія разьбяры вобраз Беларусі, які вырастае з мноства іх работ, з мноства дэталяў партызанскага баявога жыцця і партызанскага быту.

Наўрад ці патрабуе мастацтвазнаўчых каментарыяў «Партызанская тачанка» К. Казёлкі. А колькі абаяльнасці ў яго «Баявых сябрах»! Гэта работы, створаныя ў розны час. Але паміж імі такая трывалая сувязь, што гэтыя дзве названыя яго работы разам з трэцяй — «Паранены воін і санітарка» — складаюць адмысловы трыпціх. І тэма яго — гераізм Беларусі-партызанкі, стойкасць савецкага чалавека ў выпрабаваннях.

Усе тры работы гучаць —як народная песня. Народная песня шліфуецца паступова, убіраючы ў сябе мастацкі вопыт, мастацкае чуццё цэлага народа. Так і ў разьбе Казёлкі — не толькі яго асабісты вопыт, але і вопыт папярэднікаў, творча асэнсаваны майстрам.

Так, работы К. Казёлкі прымушаюць думаць пра глыбокую народную аснову яго творчасці. І асабліва выразна, на мой погляд, гэта відаць у названых мной работах.

К. Казёлкам ствараецца своеасаблівы сказ пра подзвіг народны, пра той подзвіг, 25-годдзе якога мы святкуем у гэтыя дні.

Ф. ВАЛАДЗЬКО.

«Баявыя сябры».

«Паранены воін і санітарка».

ВІНШУЕМ З ЮБІЛЕЕМ!

З ДНЯПРОЎСКІХ КРУЧ

Споўнілася 50 гадоў украінскаму паэту Пятру Гарэцкаму, які жыве і працуе ў нас, у Мінску.

Сёлета ў выдавецтве «Беларусь» выйшаў зборнік вершаў П. Гарэцкага ў перакладзе на беларускую мову. Зборнік называецца «З дняпроўскіх круч».

З дняпроўскіх круч паэту добра відаць і яго родная Украіна і наша Беларусь. П. Гарэцкі шчыра, сардэчна піша пра жыццё нашага краю, пра яго працавітых і слаўных людзей, пра беларускія бары і дубровы, палеткі і мурожныя лугі.

Пятро Гарэцкі пераклаў на ўкраінскую мову шмат вершаў Янкі Купалы, Максіма Танка, Петруся Броўкі, Антона Бялевіча, Міхася Калачынскага, Пятра Глебкі, Рыгора Няхая, Анатоля Вялюгіна, Пятра Прыходзькі і інш.

У паэта толькі поўдзень веку, ён у поўным росквіце творчых сіл. Пажадаем жа нашаму даўняму другу новых творчых перамог.

Анатоль АСТРЭЙКА

НАРАЧ

Пятро ГАРЭЦКІ

Калі зірну на плёс азёрны,
Што рассцілаецца без краю,—
Маю душу ўспамін агорне,
Старога Рыльскага згадаю.
З кастром начлежніцкім,
з рыбалкай,
З грыбамі быў ён у хаўрусе.
О, як ён горача і палка
Любіў азёры Беларусі!
Бывала ў ціхую гадзіну
З любоўю Рыльскі прыгадае
І беларускую каліну,
І дуб разгалісты ля гаю,
І луг духмяны, свежы, росны,
І мох пад елкай перапрэлы,
І бераг Нарачы, дзе сосны
Прабілі неба, нібы стрэлы,
І песні звонкія, як вёсны,
І на чаўнах рыбацкіх вёслы,
І рыбаловаў пастарэлых,
І дружбакоў сваіх сардэчных...
Яго мы слухалі. Над рэчкай
Гарэў агеньчык. Ясным вокам
Свяціўся. Раніца рыкала.
А песня Нарачы глыбока
У нашы сэрцы западала.
А ён расказваў пра рыбалку,
З якою быў заўжды ў хаўрусе...
О, як любіў ён сэрцам палкім
Азёры, вёскі Беларусі!

Пераклаў з украінскай
Антон БЯЛЕВІЧ

АРХІТЭКТУРА

ЭКСПЕРЫМЕНТАТАРЫ

ЗАЛА эксперыментальнай майстэрні навукова-даследчага інстытута Белгіпрасельбуда нагадвае вялізны мастацкі цэх. Калі заходзіш у памяшканне, застаўленае кульманамі, людзей заўважаеш не адразу. Толькі злева ля ўваходу схіліўся над чарцяжамі галоўны архітэктар майстэрні Георгій Уладзіміравіч Заборскі.

— І ўсё ж не тое, крыху не тое, — гаворыць ён сам сабе.— Анатоль! Прынясі, калі ласка, учарашні эскіз.

Малады канструктар Анатоль Кручок падае Георгію Уладзіміравічу чарцёж. Удвух яны доўга разглядаюць яго, абменьваюцца думкамі.

Работы шмат, а час не цярпіць. Гэты год асаблівы: для сямі калгасаў трэба зрабіць комплексныя праекты забудовы: жылых дамоў, дапаможных памяшканняў, культурна-бытавых цэнтраў. Задача складаная, сур'ёзная. Тут ёсць над чым падумаць, пакруціць галаву. Над вырашэннем задачы працуюць група планіроўкі і група аб'ёмнага планавання. Першая распрацоўвае агульны план, другая — непасрэдна праектуе будынкі.

Разам з Георгіем Уладзіміравічам працуюць такія вопытныя спецыялісты, як архітэктары Віктар Емяльянаў, Галіна Бяганская, канструктар Генадзь Бусловіч і больш маладыя — канструктары Леанід Сонкін, Анатоль Кручок і іншыя.

Эксперыменты — гэта першы практычны крок у заўтрашні дзень. Тое, што яшчэ ўчора было ўзорным, сёння здаецца адсталым. Праекты павінны апярэджваць і сённяшні дзень. Пры распрацоўцы праектаў улічваюцца і рысы народнасці, звычкі людзей, уласцівыя для той альбо іншай мясцовасці.

Архітэктары і канструктары майстэрні распрацавалі праект кватэры са сценамі-перагародкамі, якія можна рассоўваць, як шырму. Так, з двух пакояў можна зрабіць адзін вялікі на выпадак якой-небудзь гасціны. Адной з першых эксперыментальных забудоў стала сяліба калгаса «Прагрэс», што на Гродзеншчыне. Тут пабудавана многа дамоў з усімі выгодамі.

Паглядзець лепшае, што прапануюць архітэктары сённяшняй вёсцы, прыязджаюць да прагрэсаўцаў з усёй рэспублікі.

Госці з мядзельскага калгаса «Ленінскі шлях», пабачыўшы архітэктурныя навінкі, адразу ўнеслі карэктывы ў свае планы. Прыпынілі будаўніцтва Дома культуры, папрасілі архітэктараў дапамагчы ім. Эксперыментатары пабывалі ў калгасе і распрацавалі для мядзельцаў індывідуальны праект Дома культуры.

Кіраўнікі калгасаў і саўгасаў— жаданыя госці ў інстытуце. Часта выязджаюць у сяло і архітэктары.

Цяпер калектыў майстэрні распрацоўвае праект сельскага дзіцячага сада і пяціпавярховага жылога дома. Гэтыя праекты шмат у чым адрозніваюцца ад праектаў гарадскіх дзіцячых садоў і дамоў.

— Улетку рабочы дзень калгаснікаў доўгі, — гаворыць Георгій Уладзіміравіч. — Таму натуральна, што праектам дзіцячага сада прадугледжаны спальні, сталовыя, ванны, пакоі для абслугоўваючага персаналу і нават склепы для гародніны.

Анатоль КУЛЯШОЎ.
Фота Ул. КРУКА.

— І ўсё ж не тое, крыху не тое...—кажа Г. Заборскі.

Арк. Маўзон

Усяго адно жыццё

Дзяржаўны рускі тэатр імя М. Горкага паставіў спектакль па маёй новай п'есе — «Усяго адно жыццё» (рэжысёр М. Сулімаў).

Мне думаецца, што ўрывак, які я прапаную, раскажа аб тым, што мяне хвалявала, як аўтара, чаму я не мог не напісаць гэтай п'есы. Апрача мінскага тэатра, п'есу ставяць Гомельскі і Магілёўскі абласныя тэатры.

Пакой Скарапада. Позняя ноч. Скарапад спіць. Званок, які паўтараецца некалькі разоў, будзіць яго. Ён устае, запальвае святло, ідзе да тэлефона, бярэ трубку, кладзе яе. Выходзіць. Вяртаецца з Корбутам.

СКАРАПАД *(пазяхаючы)*. Ты? Гм...

КОРБУТ. Я ўвайду.

СКАРАПАД. Калі прыйшоў, вядома. Але, паміж іншым — ноч.

КОРБУТ. Так. Другая гадзіна.

СКАРАПАД. Дык якога ж ты чорта?

КОРБУТ *(не зняўшы паліто, садзіцца ў крэсла)*. Мне трэба з табой пагаварыць.

СКАРАПАД. П'яны?

КОРБУТ. П'яны.

СКАРАПАД. Прыйшоў бы заўтра.

КОРБУТ. І заўтра буду п'яны. Напэўна ўсё жыццё буду п'яны.

СКАРАПАД. Выключаць з прафсаюза. *(Закурвае, пазяхае)*. На вуліцы снег, так? То добра. Абрыдла гэтая слата. *(Зноў пазяхае)*. Выказвайся.

КОРБУТ. Я сур'ёзна... Магчыма ты гэтага не зразумееш, але я нікога, ніколі па-сапраўднаму яшчэ не любіў. Так — ніколі, нікога... І вось яна... Гэта дзівосная жанчына. Разумееш — Таня для мяне...

СКАРАПАД. Для гэтага мяне і падняў? Ноччу. Чорт...Ну, ну любіш, не можаш так — ажаніся і... Усё?

КОРБУТ. Не ўсё... Ён Нікановіч. Аляксандр Сяргеевіч Нікановіч.

СКАРАПАД. Хто?

КОРБУТ. Іваноў, ён жа Сідарэнка.

СКАРАПАД. Ну і што?

КОРБУТ. Ён яе брат... Брат Тані. Разумееш?!

СКАРАПАД. Што? Гэта...

КОРБУТ. Я сёння быў у іх. І даведаўся аб гэтым выпадкова. Яны нічога не падазраюць. Сказаць ім — я не мог. Пайшоў. Потым вярнуўся, стаяў ля яе дома... Пайшоў снег. Усё навокал стала бялюткім... Цень яе ў акне бачыў.

Скарапад, не зводзячы вачэй з Корбута, дастае пачатую бутэльку каньяку, налівае яму чарку.

СКАРАПАД. Трымай.

Корбут выпівае. Скарапад зноў прыкурвае. Некаторы час ходзіць па пакоі, потым падыходзіць да Корбута.

Ты яшчэ нікому не сказаў, што Іваноў — гэта...

КОРБУТ. Я ж табе кажу — тырчаў на вуліцы.

СКАРАПАД. Тады... тады слухай.

КОРБУТ. Слухаю.

СКАРАПАД *(не адразу)*. Няма Нікановіча. Не было. Ёсць — Іваноў.

КОРБУТ. Што?

СКАРАПАД. Ты вось што... Ты, скажы мне, калі ласка, што страціць дзяржава, ці так ужо будзе зняважана наша правасуддзе, калі гэты падлюга пойдзе пад суд як Іваноў? Здрадзіў, забіваў, ваяваў супроць нас Іваноў. Яго шукалі, як Іванова. Знайшлі як Іванова. Хто, апрача цябе ведае, што ён не Іваноў? Ніхто. Толькі ты адзін. Яго і карайце. Яшчэ не позна. Ты яшчэ можаш зрабіць усё...

КОРБУТ. Так... Яшчэ не позна! Я магу зрабіць усё... Ён сапраўды можа пайсці пад суд, як Іваноў...

СКАРАПАД. Так і зрабі...

КОРБУТ. Так і зрабіць?

СКАРАПАД. Так і зрабіць. Ніхто нічога не будзе ведаць...

КОРБУТ. Ніхто нічога не будзе ведаць...

СКАРАПАД. Апрача мяне. Я буду маўчаць... Што так глядзіш?

КОРБУТ. Слухаю.

СКАРАПАД. Забудзься, што ў цябе ў шафе мундзір з пагонамі. Я ведаю — службовае становішча. Усё гэта абавязвае. Але, паўтараю — ніхто, нічога не будзе ведаць. Ніхто. Ніколі. Урэшце, падумай пра Таню, пра старую. І пра сябе... Маўчыш?.. Ну што ж, калі мая парада табе не па душы, тады ідзі, раскажы ім усё... Ты ўвойдзеш у іх дом з цудоўным пасагам... Калі яны, вядома, пусцяць цябе пасля гэтага ў свой дом...

КОРБУТ. Ты думаеш?

СКАРАПАД. Аднойчы табе ўжо сказаў — чалавек па мадэлі тая ж жывёліна.

КОРБУТ. Сказаў.

СКАРАПАД. І калі яму чыняць боль...

КОРБУТ. Зразумеў.

СКАРАПАД. Вось і добра. *(Налівае сабе каньяк)*. Давай за тое, каб усё было добра. *(Далівае каньяк Корбуту)*.

КОРБУТ. Добра па-твойму?

СКАРАПАД. Па-твойму, па-мойму... Абы было добра. *(Выпівае, ставіць чарку на стол)*. Дарэчы, я на тваім месцы зараз падумаў бы, ці варта звязвацца з...

КОРБУТ. Ты пра што?

СКАРАПАД. Пра Таню.

КОРБУТ. Што? Ты зразумеў так, што я...

СКАРАПАД. Я зразумеў, як трэба.

Паўза.

КОРБУТ. Так... Памятаеш — ты неяк задумаўся: з чаго пачынаецца здрада? Дык вось — яна пачынаецца тады, калі чалавек пачынае думаць толькі пра сябе... Калі яму нікога, нічога апрача сябе — не шкада... Вось калі яна пачынаецца. Можа я гэта крыху прымітыўна, але — блізка да ісціны... Іваноў, праўдзівей Нікановіч, калі пайшоў на здраду, таксама думаў толькі пра сябе. Так, так. І вось, тое самае, ты, зараз, прапануеш мне... Так! Будзе зняважана правасуддзе. Ды і не ў правасуддзі справа! Зняважана справядлівасць, калі злачынца будзе пакараны пад мянушкай, за якую ён схаваўся. *(Пасля паўзы)*. Дзіўна. Ты заўважыў, што для выратавання сваёй скуры, бліжэй і раней за ўсё пад рукой аказваецца подласць.

СКАРАПАД. У скуры — жыццё.

КОРБУТ. Якая дзікасць... Тры гады з табой знаёмы, дружу, і не ведаў, што ты такое. І не будзь Іваноў — Нікановічам, я напэўна, так цябе і не раскусіў бы.

СКАРАПАД. Раскусіў. І што?

КОРБУТ. Даволі агідна.

СКАРАПАД. Агідна. Дурань. Божухна, колькі на нас, бедных, настаўнікаў, місіянераў, прапагандыстаў, агітататараў...

Корбут ідзе да выхаду.

Як друг табе кажу, падумай, Павел, падумай.

Корбут выходзіць.

Здрада. Дзівак. Дзе ўбачыў здраду? Каму я калі здрадзіў?! *(Званок)*. Напэўна нясе прысуд. Цікава — колькі атрымаю.

Званок паўтараецца. Скарапад не спяшаючыся выходзіць і вяртаецца з Нінай. Ніна ў паліто, берэце. У руках у яе чамадан. Анямеўшы глядзіць на яе Скарапад.

НІНА. Не чакаў?

СКАРАПАД. Увогуле... Не чакаў. Аніяк... Зараз?..

НІНА. Таму не адказаў на мае..

СКАРАПАД. Падпалкоўнік паехаў у камандзіроўку? Так?..

НІНА. Віктар, я пайшла ад яго... Больш мне ісці няма куды. Вось я і прыйшла да цябе. *(Ставіць чамадан)*. Разумееш—больш мне ісці няма куды. Апрача цябе ў мяне ўжо нікога няма. Апрача цябе я нікога не люблю. Таму я...

СКАРАПАД. Так, так... Я разумею. Ты... ты сядай.

НІНА *(садзіцца)*. Я не магла з ім больш заставацца. Не магла глядзець яму ў вочы. Адчуваць— раблюся яшчэ больш подлай, бруднай. Прадаю, ашукваю, здраджваю... Ты сабе не ўяўляеш, як гэта ўсё жахліва. Як страшна ляжаць у ложку з чалавекам, якога ты даўно ўжо не любіш, і якому ты абавязана адказваць ласкай і... Хлусня. Ва ўсім... Увесь час. Усё хлусня. І вось сёння я яму сказала праўду. Усю. Што не люблю яго. Што больш не магу, не хачу яму хлусіць, ашукваць яго. Прыкідвацца. Ён гэта выслухаў на дзіва спакойна, толькі ўвесь збялеў... А я... я пайшла... Зусім... Да цябе... Ты павінен, ты абавязаны мяне зразумець.

СКАРАПАД. Так, так. Вядома.

Ніна ўстае, падыходзіць да Скарапада, абдымае яго.

НІНА. Я ведала — зразумееш... І так мне зараз добра... Я ведаю. Яму будзе дрэнна... Але я... Інакш не магла.

СКАРАПАД. На вуліцы — снег?

НІНА. Мокры.

СКАРАПАД. Значыць, зноў усё ж слата... Так. *(Пасля паўзы)*. Нічога не скажаш — ночка.

НІНА. Што?

СКАРАПАД *(як мага пяшчотней)*. А .., як ты сабе ўяўляеш усё далейшае?

НІНА. З табой? Нам будзе добра. Вельмі. От жа ж і ты мне не раз гаварыў — табе са мной вельмі хараша.

СКАРАПАД. Так. Гаварыў. Вядома. Але... Як табе растлумачыць... Ці бачыш, я...

НІНА *(спалохана)*. Не. Не трэба... Бачу...

СКАРАПАД. Ніна, я...

НІНА. Не. *(Раптам пачынае смяяцца)*. Анекдот. Які смешны анекдот...

Узяўшы чамадан, Ніна імкліва выходзіць. Скарапад бяжыць за ёй. Чуваць яго голас. «Ніна! Ніна! Ніна!» Потым Скарапад вяртаецца. Разгублена аглядваецца па баках.

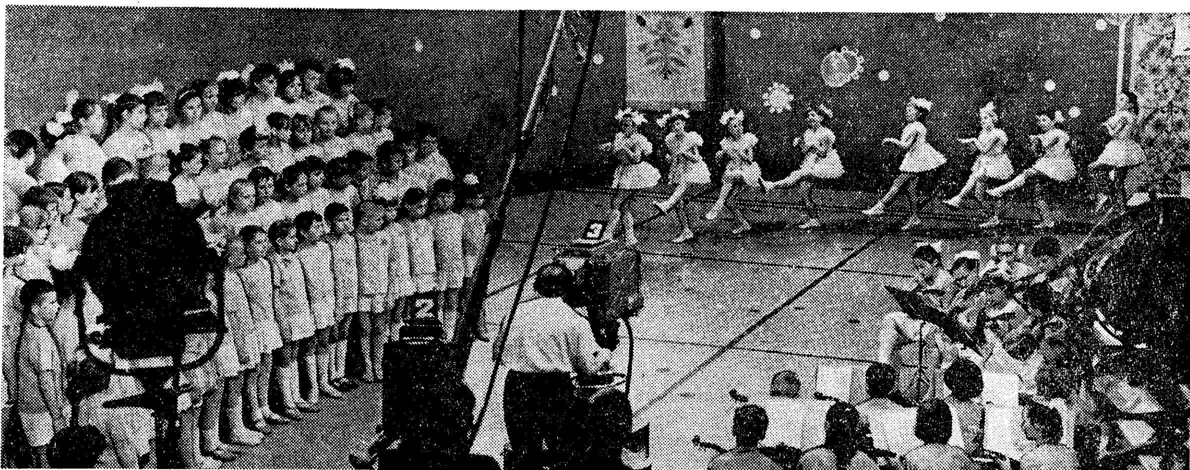
(Заканчэнне на 4-й стар.)

Ансамбль «Зорачка»... Гэтаму калектыву 19 чэрвеня споўніўся год.

А пачалося ўсё з невялікай «іскры», з жадання кіраўнікоў арганізаваць такі ансамбль. Педагогі і кіраўнікі Мінскага Палаца піянераў абышлі многа школ і дзіцячых садоў горада, праслухалі сотні дзяцей. Былі адабраны самыя таленавітыя, самыя музычныя...

Зараз у «Зорачцы» 450 дзяцей. Яны займаюцца ў трох гуртках: харэаграфічным, харавым і музычным. Ёсць і малодшыя падрыхтоўчыя групы, у якіх вучацца дзеці пяці-васьмі гадоў. Пасля года падрыхтоўкі найбольш здольных пераводзяць у ансамбль.

Спачатку ўсе гурткі працавалі паасобку. Аркестрам кіраваў І. Менакер, хорам — В. Марозава, харэаграфічным — Я. Трагубовіч і балетмайстар Л. Марчанка, канцэртмайстрамі былі — М. Гузоўская, І. Фалалеева і В. Кучар. Потым пачалі праводзіць зводныя рэпетыцыі ўсяго ансамбля. Складаная, карпатлівая работа!

«Зорачка» ў час выступлення па тэлебачанні. Фота Ул. КРУКА.

АД ІСКРЫ ДА «ЗОРАЧКІ»

І вось 6 чэрвеня адбыўся справаздачны канцэрт мастацкіх калектываў Мінскага Палаца піянераў, якія прынялі ўдзел ва Усебеларускім аглядзе юных талентаў, прысвечаным 100-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна. Журы ўзнагародзіла ансамбль дыпломам І ступені.

Потым яшчэ адзін канцэрт, 19 чэрвеня. Увесь гэты канцэрт даваў ансамбль «Зорачка».

У гэты дзень зала тэатра юнага гледача гасцінна адчыніла свае дзверы перад дарослымі і маленькімі гледачамі. «Зорачка» пачала канцэрт нумарам, які, як кажуць, вызначае аблічча ансамбля, — вакальна-харэаграфічнай кампазіцыяй «Зорачка». Музыку да кампазіцыі напісаў беларускі кампазітар Мар'ян Наско, словы — Артур Вольскі.

Хор пад аркестр праспяваў некалькі песень: «Нас многа на шары зямным» Барыса Аляксандрава, «Бялявым хлопчыкам» Міхаіла Іярданскага, беларускую народную песню «Сядзіць камар на дубочку». Гэтыя песні, праспяваныя ўзнёсла, з натхненнем, добра пастаўленымі галасамі, а таксама нямецкая народная песня «Птушачка», якую хор выканаў акапэла, лёгкасць юных танцораў, з якой яны трымаліся на сцэне, зладжанасць і чысціня гучання аркестра, маляўнічыя касцюмы, — усё гэта адразу скарыла слухачоў.

Яркая жыццярадаснасць «Беларускай полькі», запал «Чардаша», узнёсласць і лірызм «Белага танца» Дзмітрыя Шастаковіча, казачны жывапіс рухаў рускіх «Матрошак» арганічна спалучаліся з дзіцячай непасрэднасцю.

Адным з лепшых нумароў праграмы была харэаграфічная кампазіцыя «Хлапчыш-Кібальчыш». Яе цікава і свежа вырашылі балетмайстры Яўгенія Трагубовіч і Людміла Марчанка.

...Трывожныя, усё больш нарастаючыя гукі. У паўзмроку сцэны Хлапчышы журботна перадаюць Кібальчышу (Саша Шашканаў) шапку яго загінуўшага бацькі. Саша танцуе лёгка, пластычна і выразна. Горда і з пагардай глядзіць Кібальчыш у твар буржуінам, з высока ўзнятай галавой ідзе ён на смерць.

Хлапчышы помсцяць за яго смерць. І вось ён зноў на чале свайго атрада са сцягам у руках — як увасабленне сілы і стойкасці, мужнасці і бяссмерця.

Цікавы фінал кампазіцыі. Рэзкія музычныя фразы раптам заціхаюць... На сцэне застывае скульптурная група: у цэнтры Кібальчыш, па баках два яго сябры. Міма іх праходзяць піянеры і ўрачыста салютуюць яму.

Харэаграфічная кампазіцыя «Хлапчыш-Кібальчыш» паказала, што ў ансамблі «Зорачка» вырашана такая складаная для танцавальных калектываў задача, як пастаноўка сюжэтнага танца.

Закончыўся канцэрт беларускім народным танцам «Козачка».

Змоўклі апошнія гукі аркестра, і сцэну зноў запаўняюць дзеці. Узбуджаныя і радасныя, з яркімі кветкамі ў руках, самі нагадваючы велізарны прыгожы букет, яны спускаюцца ў залу, рассыпаюцца, дораць кветкі сваім мамам і татам, дзядулям і бабулям...

Тры лепшыя нумары гэтага вялікага канцэрта «Зорачкі» будуць паказаны на заключным канцэрце фестывалю.

УСЯГО АДНО ЖЫЦЦЁ

(Заканчэнне. Пачатак на 3-й стар.)

СКАРАПАД. Пабегла. От дурніца. Дурніца! Дурніца! *(Злосна).* Што яны ўсе пашалелі, ці што?..

Святло гасне. Калі запальваецца зноў, на сцэне кабінет Корбута.

Корбут сядзіць за сталом закрыўшы твар рукамі. Напэўна сядзіць так ужо даўно. Потым устае, некаторы час ходзіць з кутка ў куток, зноў вяртаецца да стала, зноў садзіцца. Ад рэзкага тэлефоннага званка ўздрыгвае. Бярэ трубку.

КОРБУТ. Слухаю. Корбут. Добры дзень... Вярнуўся... Так, увесь тыдзень быў там. Сёння раніцой прыехаў. Так, здаецца, паспяхова. Не, не... Нічога не здарылася... Я прыйду, Таня, як толькі... Не, Таня... Пакуль не магу сустрэцца з табой... Бачыла мяне?.. Пазаўчора?.. Даруй. Так. Я схлусіў табе. Алё... Алё, Таня, алё!..

Кладзе трубку. Потым ідзе да сейфа, вымае папку з дакументамі. Націскае кнопку. Уваходзіць канваір.

Давайце Іванова.

Канваір выходзіць. Вялікая паўза. Канваір прыводзіць Іванова і выходзіць.

ІВАНОЎ. Добры дзень, грамадзянін следчы. Падследны Іваноў гатовы адказваць на вашыя пытанні.

КОРБУТ. Сядайце... Значыцца ў Сібіры вы кіравалі хорам?

ІВАНОЎ. Гэта так. Проста, каб уцячы куды-небудзь... Схавацца ад думак... ад...

КОРБУТ. Раней вучыліся музыцы?

ІВАНОЎ. Ды не. Я больш па слыху...

Корбут уключае магнітафон. Гучыць накцюрн Шапэна. Іваноў уздрыгнуў, але тут жа ўзяў сябе ў рукі.

КОРБУТ. Успомнілі? Гэты накцюрн вы калісьці ігралі. Праўда, тады вы яшчэ не былі паліцаем. Былі ўзорным хлопчыкам. Бацькі купілі вам раяль. «Бекер».

ІВАНОЎ. Не было ў мяне бацькоў. Я, я... рос без бацькоў. У дзіцячым доме рос.

КОРБУТ. У дзіцячым доме?

ІВАНОЎ. Ну...

КОРБУТ *(выключае магнітафон, вымае з папкі дакумент, чытае).* «На ваш запыт паведамляем: па архіўных дадзеных сярод выхаванцаў нашага дзіцячага дома, сапраўды быў Іваноў Пётр Сяргеевіч указанага вамі года нараджэння. Вышэй указаны Іваноў Пётр Сяргеевіч, у тысяча дзевяцьсот саракавым годзе быў прызваны ў армію і, як нам паведамілі, у канцы тысяча дзевяцьсот сорак першага года прапаў без вестак на Заходнім фронце».

ІВАНОЎ. Ну, вось бачыце. Усё правільна. Так што... Дарэмна вы злавіць мяне хочаце.

КОРБУТ. Школу вы скончылі ў тысяча дзевяцьсот трыццаць восьмым годзе?

ІВАНОЎ. Точна. Потым быў вучнем слесара...

КОРБУТ *(паказвае фатаграфію).* Вось ваш выпускны клас. Пакажыце, дзе вы.

ІВАНОЎ. А мяне тут няма. Калі клас фатаграфавалі, хварэў я. Такую, ведаеце, ангіну падчапіў...

КОРБУТ. Не. Іваноў Пётр Сяргеевіч — сапраўдны — другі злева ў трэцім радзе.

Іваноў маўчыць. Вялікая паўза.

І так, хто вы на самай справе? Ваша сапраўднае прозвішча, імя, па бацьку. Вы ўжо былі Сідарэнкам, потым прызналіся, што Іваноў. Хто вы на самай справе.

ІВАНОЎ. Я...

КОРБУТ. Ну, ну!

ІВАНОЎ. Я Іваноў Пётр Сяргеевіч. Пайду пад суд, гатовы несці пакаранне, як Іваноў Пётр Сяргеевіч.

КОРБУТ. Так не выйдзе. Назавіцё сваё сапраўднае прозвішча? Дзе нарадзіліся. Дзе жылі да вайны. *(Тэлефонны званок. Корбут імкліва бярэ трубку).* Вас слухаюць. Не. Не. Вы памыліліся, дзяўчынка. Гэта не магазін «Шчасце». (Кладзе трубку). Я чакаю.

ІВАНОЎ. Усё, што палічыў патрэбным паведаміць — паведаміў. Больш я нічога не скажу. Адпраўце мяне назад у камеру.

Корбут моўчкі дастае некалькі фатаграфій. Падыходзіць да Іванова, паказвае па адной.

КОРБУТ. Гэта маладая жанчына вам знаёма?

ІВАНОЎ. Не.

КОРБУТ. Тут вы сказалі праўду. Яна і не можа быць вам знаёма. Яна нарадзілася, калі вы ўжо былі ў арміі. Гэта ваша сястра. *(Паказвае наступную фатаграфію).* Ваш бацька. Ён прайшоў ад Масквы да Берліна. Быў паранены. Памёр ў пяцьдзесят другім годзе. Да канца быў перакананы, што яго адзіны сын, першынец яго — загінуў на полі бою. *(Паказвае яшчэ адну фатаграфію).* Маці. Яна жыве. І яна верыць, да гэтага часу верыць, што яе сын загінуў як чалавек. Захоўвае вашу фатаграфію. Павялічыла яе. Над ложкам сваім павесіла. *(Паказвае фатаграфію).* Вось з гэтай павялічыла. Такім вас і запомніла маці. Такім захоўвае ў сэрцы сваім. *(Паказвае апошнюю фатаграфію).* Вось вы ўжо іншы. І форма на вас іншая. Чужая. Халуйская... Як бачыце — упірацца смешна. Прашу назваць сваё сапраўднае прозвішча, імя, па бацьку.

ІВАНОЎ. Іваноў Пётр Сяргеевіч.

КОРБУТ. Хлусня. Вашае прозвішча...

ІВАНОЎ. Іваноў...

КОРБУТ. Нікановіч. Аляксандр Сяргеевіч. Вы нарадзіліся ў тысяча дзевяцьсот дваццаць першым годзе. У горадзе Уфе. Там тады жылі вашыя бацькі. Цяпер яны жывуць тут. У гэтым горадзе. Маці і сястра. Бацька ваш, як я сказаў, памёр. Тое, што бацькі вашыя пераехалі сюды — выпадковасць. Тое, што вас прывезлі сюды — заканамернасць. Тут вы тварылі свае... І так, чаму, калі апынуліся ў палоне, памянялі прозвішча і імя.

Вялікая паўза.

НІКАНОВІЧ *(ужо не Іваноў).* Я... Я вельмі любіў маці... І бацьку. Я любіў іх... Любіў. Не хацеў, каб яны даведаліся, што я такое. Яшчэ баяўся за іх. Каб яны праз мяне... Бацькоў здрадніка таксама па галоўцы не пагладзяць. Асабліва бацьку. Ён яшчэ жыў...

КОРБУТ. Як вы сталі Івановым?

НІКАНОВІЧ. Па дарозе ў лагер выкінуў усе свае дакументы. Я быў камсамольцам...

КОРБУТ. Далей...

НІКАНОВІЧ. У лагеры на допыце назваўся Івановым. Пятром...

КОРБУТ. І яны вам паверылі, немцы? На слова?

НІКАНОВІЧ. Я паказаў жэтон. Салдацкі жэтон на Іванова. У роце ў нас быў такі Іваноў. Я ведаў, што ён з дзіцячага дома. Калі яго забілі, узяў яго жэтон. Я тады думаў напісаць, паведаміць у дзіцячы дом...

КОРБУТ. І як Іваноў потым добраахвотна пайшлі ў паліцыю.

НІКАНОВІЧ. Я ўжо сказаў...

КОРБУТ. І не падумалі, што зганьбілі імя салдата, які добрасумленна загінуў у баі...

НІКАНОВІЧ. Я тады думаў...

КОРБУТ. Так, так... Пляваць на ўсё — абы толькі выжыць. Падпішыце пратакол.

Нікановіч падпісвае. Корбут націскае кнопку. Уваходзіць канваір.

Вывядзіце.

Нікановіч ідзе да выхаду. Па дарозе затрымліваецца.

НІКАНОВІЧ. Грамадзянін следчы. Дазвольце зрабіць... Заява ў мяне...

Корбут не адразу ківае галавой. Канваір выходзіць.

Просьба.

КОРБУТ. Ну.

НІКАНОВІЧ. Дазвольце мне здохнуць Івановым. Маці, сястра... Навошта вам гэта, каб Нікановіч. Вам жа ўсё адно.

КОРБУТ *(ідзе да выхаду).* Ідзіце, Нікановіч.

Святло гасне. Калі запальваецца — перад намі той жа кабінет Корбута праз некалькі дзён. У кабінеце каля акна Корбут. Яшчэ — Таня і Марыя Васільеўна.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА *(не адразу, ціха).* Калі ласка, наліце вады.

Корбут падае ёй шклянку вады.

Няхай стаіць тут.

КОРБУТ. Марыя Васільеўна, можа не трэба спаткання?

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Трэба, Павел Іванавіч.

ТАНЯ. Мама...

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Я хачу яго бачыць.

Корбут націскае кнопку. Уваходзіць канваір. Следам — Нікановіч. Канваір і Корбут выходзяць.

Не зводзячы вачэй глядзяць на Нікановіча Таня і Марыя Васільеўна.

Саша. *(Марыя Васільеўна ўстае, падыходзіць да Нікановіча).* Сівы. Зусім сівы. Ці ты гэта, Саша, ці ты?

НІКАНОВІЧ. Я, мама.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Так. Ты. *(Яна пацягнулася да Нікановіча, той пайшоў да яе, але Марыя Васільеўна адступае).* Не. Не...

НІКАНОВІЧ. Навошта ж ты... Навошта прыйшла?

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Як гэта ўсё? Ты гэтага не хацеў? Цябе прымусілі? Мучылі... Ты не вытрымаў і... Таму ты так?.. Цябе прымусілі, так, Саша? Так было... Ты не вытрымаў і... Таму... праўда?.. Таму?

НІКАНОВІЧ. Так. Мяне мучылі. Білі. Так... Але я... я бачыў... У лагер прыганялі ўсё новых і новых палонных. Палонных, якіх ужо ўзялі пад Масквой. Я пытаўся ў самога сябе, чаму так... Я... Я хацеў жыць. Жыць хацеў.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. І гэтым хочаш апраўдацца?

НІКАНОВІЧ. Дык жа здрадзіў не я. Не я здрадзіў. Зусім іншы. Хлапчук. Сабачанё. Я толькі яго наследнік. Той, іншы, хлапчук — здрадзіў. Пашкадаваў сябе. Таму што дваццаць гадоў з дня яго нараджэння вы шкадавалі яго. Вы вельмі яго шкадавалі. І ты больш за ўсіх. І калі ён павінен быў памерці, ён таксама пашкадаваў сябе.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Судзіш мяне. Мяне судзіш?

НІКАНОВІЧ. Я не суддзя. Я — факт. Гінулі сотні, тысячы. Больш. Кожны дзень. Кожную гадзіну. Хто заўважыў бы маю смерць сярод тысяч, мільёнаў смерцяў. Я зразумеў — і мяне не будзе! А я хацеў быць.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Яны — не хацелі быць?

НІКАНОВІЧ. «Беражы сябе». «Ты ў мяне адзін». «Непаўторны». Твае словы? Я іх запомніў. Помніў.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Я табе не гаварыла любой цаной.

НІКАНОВІЧ. Тады была адна цана — жыццё. А жыццё ўсяго адно. Ведаю, я табе прынёс вялікае гора. Ведаю — мне не даруюць. Ні ты, ні тыя, што будуць мяне судзіць. І гэта — правільна. У дваццаць гадоў я хацеў жыць. У сорак сем — разумею, што не маю на гэта права. *(Пасля паўзы, гледзячы на Таню).* Вось вы якая, мая сястра.

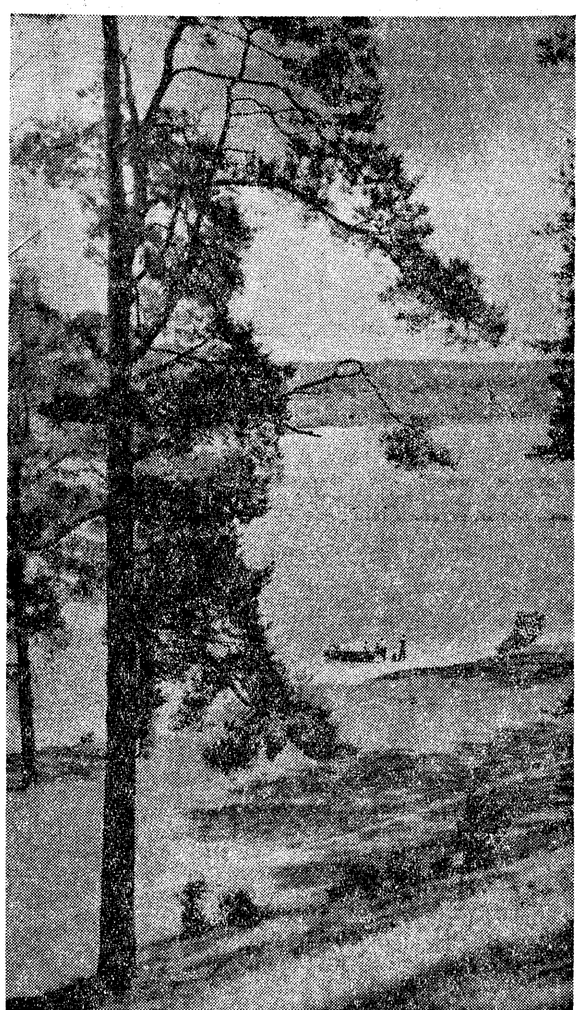
ТАНЯ. Пойдзем, мама. Пойдзем.

НІКАНОВІЧ *(ідзе да выхаду, на парозе спыняецца).* Мы — пагаварылі. Хопіць.

У кабінет уваходзяць Корбут, следам канваір, які тут жа выводзіць Нікановіча. Вялікая паўза.

МАРЫЯ ВАСІЛЬЕЎНА. Так, Таня. Пойдзем.

Разам з Таняй — выходзіць. Моўчкі стаіць на адным месцы Корбут. Святло гасне.

НА ПРЫПЯЦІ У РАЁНЕ МАЗЫРА. Фота М. МІНКОВІЧА.

ВЫДУМШЧЫК ЦАЦАК

Хто і калі з народных умельцаў-разьбяроў упершыню стварыў гуцульскую дзіцячую цацку — ніхто не ведае. Многа вады сплыло з тых часоў з чорнай Цісы. На змену сапілкам, дудачкам і драўляным дзіцячым сякеркам прыйшло незвычайнае мастацтва драўляных сувенірных цацак Закарпацця. З адным з першых пачынальнікаў гэтага мастацтва я пазнаёміўся ў Ужгарадзе.

Гаўрыла Булеца высокага росту, чырванатвары, мажны, нагадвае каваля, асілка з народнай казкі. Таленавіты выдумшчык сувеніраў Булеца — ініцыятар стварэння фабрыкі сувенірных цацак у Ужгарадзе. Яму дапамагаў Эмерых Горнунг, знаўца закарпацкіх сувеніраў і цацак.

Спачатку не ўсё ішло гладка. Першая спроба арганізацыі маленькага цэха цацак і сувеніраў не прынесла поспеху, на які спадзяваліся. Спачатку асартымент сувеніраў быў не вельмі багаты — гуцульская сякерка, сапілка, цыгарэтніцы, яшчэ адна-дзве рэчы — вось і ўсё.

Булеца і Горнунг узялі ў цэх вучня, пазней — токара, потым — мастака, знайшлі лакіроўшчыка. Створана, нарэшце, першая брыгада з дзесяці чалавек — фундамент будучай фабрыкі. А потым узнікла і фабрыка.

— Цяпер цацкі сталі маёй прафесіяй на ўсё жыццё, — гаворыць Гаўрыла Булеца, творчы майстар Ужгародскай фабрыкі «Мастацкпрам». На фабрыцы працуе сто трыццаць чалавек. Попыт на цацкі расце з кожным днём.

Гаўрыла Булеца стварае цацкі на самыя розныя тэмы. Вось драўляныя плытагоны, якія мчацца па бурнай рацэ, забаўныя музыканты — гуцул з трамбітай і гуцул з сапілкай.

Вынік паездак да лесарубаў, паляўнічых, егераў — новыя сюжэты. І галоўнае ў цацках — гэта праца і людзі працы тыя, хто пераўтварае родны край. Мастака можна сустрэць і ў жывёлаводаў, і на птушкафермах, далёка ў гарах, у сям'і гуцула.

Яго цацкі дзівосныя па дынамічнасці. Вось маладая гуцулка пасе куранят, а вось гуцулка — папрадуха. Калгаснік меле кукурузу ў асобых жорнах, якія можна ўбачыць толькі ў Закарпацці.

Стварыў мастак і серыю спартыўных цацак — лыжнік, які скача з трампліна, дзяўчына-лучніца, штангіст, футбаліст і іншыя.

Леанід РАГАЧОЎСКІ. (АДН).

САВЕЦКІЯ ХАКЕІСТЫ — ЧЭМПІЁНЫ СВЕТУ І ЕЎРОПЫ

У азнаменаванне сёмай перамогі савецкіх хакеістаў на чэмпіянаце свету і Еўропы ў Стакгольме на паштовай марцы, прысвечанай 1-й зімовай спартакіядзе народаў СССР у 1962 годзе, зроблена новая дапіска «Стакгольм. 1969». Раней у верхнім правым кутку гэтай маркі зроблена дапіска: «Савецкія хакеісты — чэмпіёны свету і Еўропы. Стакгольм. 1963». Марка з новай дапіскай атрымала 3807-ы нумар па каталогу.

Людміла КЕЛІМ.

АФРЫКА: ПРАБЛЕМА БЛАКІТНАГА ЭКРАНА

НАСУСТРАЧ УСЕАФРЫКАНСКАМУ ФЕСТЫВАЛЮ КУЛЬТУРЫ І МАСТАЦТВА

Калі Тананарыве, сталіца Мадагаскара, ахутваецца аксамітам трапічнай ночы, на галоўных вуліцах ля вітрын магазінаў збіраюцца натоўпы людзей. За шклом, сярод бліскучых транзістараў і пашытых па апошняй парыжскай модзе сукенак, гаспадары пакідаюць уключаныя тэлевізары, і просты люд збіраецца сюды, каб даведацца навіны, пабачыць спартыўных куміраў, паслухаць любімыя песні ў выкананні папулярных спевакоў. На плошчу Незалежнасці выкочваюць аўтобусы-кухні, у вокнах якіх таксама свецяцца блакітныя экраны. Відаць, гаспадары гэтых рэстаранаў на колах падлічылі, што выдаткі на дарагія тэлевізары з лішкам акупяцца: хто з гледачоў, пастаяўшы ля экрана, не спакусіцца пахам пончыкаў, або смажаных бананаў?

Гэты прыклад — адзін з доказаў вялікай папулярнасці тэлебачання ў Афрыцы. Але тэлевізар у Афрыцы вельмі дарагі (яго кошт роўны ў сярэднім трохгадоваму заробку рабочага), і таму месца, дзе ён стаіць, ператвараецца ў своеасаблівы культурны цэнтр.

У Мачакосе — невялікім кенійскім гарадку непадалёк ад Найробі — у аднаго з нямногіх уладальнікаў тэлевізара кожны вечар збіраецца 50—80 чалавек. А ў угандзійскім гарадку жыхары ў складчыну купілі тэлевізар, зрабілі для яго саламянную паветку, пад якой па вечарах збіраецца ўвесь квартал...

Што паказваюць «блакітныя экраны» Афрыкі? Каму яны належаць?

Гэтыя пытанні і адказы на іх не зыходзяць са старонак афрыканскага друку. Бо зрэшты ад іх залежыць вельмі многае: ці дае тэлебачанне ў Афрыцы карысць, ці працуе на незалежныя афрыканскія дзяржавы, ці садзейнічае росту нацыянальнай самасвядомасці і культуры, ці можа распаўсюджвае неакаланіялісцкія ідэі, адцягвае ад надзённых праблем, вучыць рабаваць, гвалціць, забіваць...

У большасці краін кантынента тэлебачанне з'явілася зусім нядаўна, у некаторых пасля заваявання дзяржаўнай незалежнасці. Аднак гэта зусім не значыць, што яно належыць дзяржаве. Выкарыстоўваючы свае сувязі, англійскія і французскія фірмы здолелі выгадна размясціць у сваіх былых калоніях заказы на будаўніцтва тэлестудый, пастаўку абсталявання. Манапалізавалі яны і падрыхтоўку перадач. Так, ва ўсёй Усходняй Афрыцы, дзе тэлебачанне развіта больш, сетку эксплуатуе англійская «Брытыш бродкастынг карпарэйшн энд асашыэйтэд ТыВі». У былых французскіх калоніях і на Мадагаскары пануюць парыжскія «Пай» і «Кампані жэнераль дэ тэлеграфі сан філь».

Натуральна, што былыя краіны-манаполіі вытаргоўваюць сабе таксама і права займаць экраны сваёй тэлепрадукцыяй. У Найробі, напрыклад, 60 працэнтаў часу на дзесяць гадоў наперад закупілі англійскія і амерыканскія кампаніі.

У Найробі дзень у дзень перадаюць сарака-пяцідзесяцісерыйныя баевікі — забойствы, узбагачэнне за адзін вечар, гвалт. Не абыходзіцца і без антыкамуністычнай прапаганды. У Дакары (Сенегал) п'есы Мальера бясконца перапыняліся рэкламай, заклікамі правесці адпачынак у Ніцы. Тэлебачанне маўрыкійскай сталіцы Порт-Луі ўвесь час перадае царкоўную службу.

Нямногія ўладальнікі тэлевізараў у Мамаві і Батсване прымаюць расісцкія перадачы з Солсберы і Іяганесбурга. Прыстойныя лэдзі і джэнтльмены тлумачаць з экранаў, што афрыканцы істоты ніжэйшага гатунку і таму белыя ніколі не дапусцяць іх да ўлады. Нават у Замбіі і Угандзе, дзе тэлебачанне пад урадавым кантролем, прапагандысцкім цэнтрам Захаду іншы раз удаецца падаць пад выглядам «дакументальнага фільма» або хронікі ідэалагічную атруту.

Ці ўсведамляюць у Афрыцы шкоду ад такіх перадач?

Думаю, што лепш адказаць на такое пытанне словамі міністра інфармацыі Кеніі Асога:

— Калі хлопец-афрыканец, які не ўмее чытаць і не знаёмы з еўрапейскай культурай, прыязджае з вёскі ў горад і бачыць на экране, як прыстойныя джэнтльмены забіваюць і рабуюць, хлопец вырашае, што так і трэба. Хваля злачыннасці ў нашых гарадах адной са сваіх галоўных прычын мае «шкодную адукацыю», якая даецца моладзі з экрана..

Ва Угандзе ўжо адменены паказ па тэлебачанні амерыканскіх перадач. Нядаўна ўзята пад урадавы кантроль тэлебачанне Кеніі. Робяцца крокі да таго, каб паставіць «блакітны экран» на службу асветы і культуры. Ва Усходняй Афрыцы, Гане, Беразе Слановай Касці, Малагасійскай Рэспубліцы і радзе іншых краін амаль кожную раніцу арганізоўваюцца перадачы для дарослых, якія хочуць навучыцца чытаць і пісаць. У масайскіх стэпах — адным з найбольш дзікіх і адсталых раёнаў Афрыкі, на граніцы Танзаніі і Кеніі, — я сам бачыў старых жывёлаводаў, якія сядзелі пад дрэвам і са здзіўленнем глядзелі перадачу па транзістарным тэлевізары. Дыктар расказваў аб новых метадах догляду за жывёлай, заклікаў масаяў пакончыць з забабонамі, дазволіць ветэрынарам лячыць іх жывёлу.

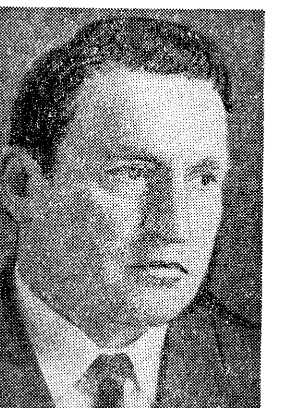
Усё большае месца ў тэлеперадачах займаюць фальклорныя прадстаўленні, выступленні самадзейных танцавальных і музычных калектываў, спаборніцтвы народных паэтаў і сказіцеляў. Пры большасці афрыканскіх тэлецэнтраў створаны хранікальныя кінастудыі.

Зроблены першыя крокі для таго, каб гледачы з дапамогай тэлебачання маглі знаёміцца з жыццём суседніх афрыканскіх дзяржаў. У 1965 годзе ў Дакары было арганізавана Афрыканскае аб'яднанне радыёвяшчальных і тэлевізійных кампаній і прынята рашэнне аб стварэнні агульнаафрыканскага тэлевізійнага цэнтра. Вялікая размова аб лёсе афрыканскага тэлебачання, блакітныя экраны якога запальваюцца зараз амаль у дваццаці краінах кантынента, будзе неўзабаве адноўлена ў Алжыры. На першым Усеафрыканскім фестывалі культуры і мастацтва, які адкрыецца там у канцы ліпеня, будзе пачата дыскусія аб шляхах развіцця тэлебачання ў Афрыцы.

С. КУЛІК, (АДН).

Найробі.

Янка НЕПАЧАЛОВІЧ

Трагічная смерць вырвала з пісьменніцкіх радоў беларускага паэта Янку Непачаловіча.

Іван Данілавіч Непачаловіч нарадзіўся ў 1917 годзе ў в. Мінковічы, Старадарожскага раёна, Мінскай вобласці. Пасля вучобы ў сярэдняй школе працаваў загадчыкам Крываносаўскай хаты-чытальні, у 1940 годзе скончыў Мінскі педагагічны інстытут імя М. Горкага. Працаваў настаўнікам у Дзяржынскім і Пухавіцкім раёнах. Пасля вайны выкладаў родную мову і літаратуру ў Дараганаўскай сярэдняй школе, Асіповіцкага раёна. Апошні час жыў у Мінску, працаваў рэдактарам у выдавецтве «Народная асвета».

Друкавацца Янка Непачаловіч пачаў яшчэ да вайны. Выдаў дзве кнігі паэзіі «Мера любві» (1958) і «Позні паром» (1966), часта выступаў з новымі вершамі ў перыядычных выданнях. Для творчасці паэта характэрны любоў да чалавека працы, роднай прыроды, жыццясцвярджальны пафас.

Светлы вобраз Янкі Непачаловіча, таленавітага паэта, сардэчнага чалавека, чулага таварыша, назаўсёды застанецца ў сэрцах яго шматлікіх сяброў.

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР, Міністэрства асветы БССР

Праўленне Саюза пісьменнікаў БССР глыбока смуткуе з прычыны трагічнай смерці паэта Янкі Непачаловіча і выказвае спачуванне яго сям'і, родным і блізкім.

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.

Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, В. М. АЛАДАЎ, А. Ц. БАЖКО (намеснік галоўнага рэдактара), Б. І. БУР'ЯН, А. І. БУТАКОЎ, Р. С. БЯРОЗКІН, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, І. М. ДАБРАЛЮБАЎ, В. У. ІВАШЫН, А. С. КАЗЛОЎСКІ, П. М. МАКАЛЬ, У. Л. МЕХАЎ (адказны сакратар), Р. К. САБАЛЕНКА, І. А. САНКОВА, М. Г. ТКАЧОЎ, Ю. М. ЧУРКО, Р. Р. ШЫРМА.

«Літаратура і мастацтва» выходзіць у аўторак і пятніцу.

НАШ АДРАС І ТЭЛЕФОНЫ: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 3-25-25, адказнага сакратара — 3-44-04, аддзела літаратуры — 3-21-53, аддзела тэатра, кіно і музыкі — 3-24-62, аддзела выяўленчага мастацтва, архітэктуры і вытворчай эстэтыкі — 3-24-62, аддзела публіцыстыкі — 3-24-62, аддзела культуры — 3-22-04, аддзела інфармацыі — 3-44-04, выдавецтва — 6-25-19, бухгалтэрыі — 6-25-87.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Індэкс 63856. Друкарня выдавецтва «Звязда». АТ 17110 18

